

Så här kan partierna förnya svensk demokrati

Personvalspartier

Förord

I valet hösten 1998 testades Sveriges nya personvalssystem i samtliga val. Vare sig man tycker att testet föll väl eller illa ut kan man knappast påstå att det medförde någon särskilt genomgripande förändring av svensk politik. I vilket fall som helst är det svårt, så här efter valet, att upptäcka den fördjupning av kontakterna mellan väljare och ombud och därmed vitalisering av demokratin som personvalet var tänkt att medföra.

De som gillar tanken med personval men är missnöjda med utfallet brukar skylla problemen på den utformning lagstiftaren gav det nya regelsystemet kring personvalet. "Det var inte allvarligt menat", brukar det heta, "för om man verkligen vill ha personval måste reglerna se helt annorlunda ut".

Men det är inte sant. Reglerna är utmärkta. Problemet är att partierna inte vill tillvarata de nya möjligheter som erbjuds. Det beror troligtvis på att de i verkligheten är rädda för förnyelse men skyller sin ovilja till förändring på regelsystemet. Vi står inför en vacker illustration till det gamla talesättet om att man kan leda en häst till källan, men ej tvinga den att dricka. Källan är de nya personvalsreglerna och hästen är partierna som inte vill utnyttja dem.

De partier vi hittills sett i Sverige - åtminstone i modern tid - är partivalspartier. Väljaren röstar på partier och partierna utser kandidater. De valda ombudens uppdragsgivare är partierna, inte väljarna. (För den som insett detta klingar ordet "förtroendevald" rätt falskt.)

Personval betyder något annat, nämligen att väljaren ska rösta på personer. I ett korrekt genomfört personval är de valda ombudens uppdragsgivare väljarna. Den här skriften handlar om hur ett politiskt parti - redan etablerat eller nybildat - kan organisera sig som

personvalsparti och därigenom starta moderniseringen av den svenska demokratin med dess trötta och föråldrade partivalspartier.

Första kapitlet handlar om varför det traditionella partivalet är föråldrat.

Andra kapitlet beskriver hur ett personvalsparti kan organiseras och fungera. Vi påstår inte att det måste gå till på exakt det redovisade sättet. Läsaren kan göra en analogi med Erik Dahlberg, som undersökte isens tjocklek inför tåget över Stora Bält. "Just här håller isen", sa Dahlberg, "och troligen håller den på andra ställen också, men det kan jag inte garantera." På liknande sätt går vi i god för de arrangemang som redovisas väl vetandes att andra upplägg också kan fungera, utan dock att göra några utfästelser om dessa.

Tredje kapitlet består av frågor och svar kring saker som kan behöva klarläggas.

Två viktiga saker bör framföras och strykas under med tjocka röda streck redan så här i början.

För det första menar vi allvar. Skriften är en djupt känd uppmaning till de etablerade partierna att ta den chans vi utpekar att förnya sig själva och därmed den svenska demokratin, vinna väljarnas bifall för sitt djärva grepp och därmed ta många nya mandat. Om de etablerade partierna inte tar chansen hoppas vi att personer utanför partierna invaderar den nisch i politiken som vi pekar på och konkurrerar ut de oförbätterliga.

För det andra är en finess med detta förslag, som kanske inte omedelbart inses, att det inte är beroende av några nya lagar eller av någon sorts konsensus mellan partierna. Ett parti som vill pröva kan starta direkt. Ingen behöver frågas om lov. Fältet ligger öppet. Det är bara att köra på.

Eller med andra ord: det parti som säger sig vilja ha personval men inte tar språnget har inga ursäkter. Och sedan denna skrift publicerats är den som klagar på reglerna inte ens i god tro.

Tommy Adamsson

Patrik Engellau

Gunnar Fröroth

Stig-Björn Ljunggren

Håkan Lundgren

Britt Mogård

Anders Röttorp

Första kapitlet: Varför personvalsparti?

Emil i Lönneberga gjorde en lysande karriär, började som busig bondpojke och slutade som kommunalnämndens ordförande, en man som åtnjöt medborgarnas förtroende, troligen den mest aktade personen på bygden. Att det skulle gå så bra för busfröet hade väl aldrig Alma och Anton, Emils mamma och pappa, ens vågat hoppas.

Idag hoppas föräldrar att barnen inte ska bli politiker. I en SIFO-enkät fick tillfrågade medborgare ange om de ville att deras barn skulle bli företagare, politiker, artister, byrådirektörer respektive journalister. Politikerjobbet kom sist på föräldrarnas önskelista.¹ En majoritet av föräldrarna avstyrker yrkesvalet.

Förr åtnjöt politiker allmän respekt. Nu vänder sig medborgarna bort från politiken och misstror eller föraktar politiker. Och media, som ofta är känsliga för publiksmaken, drar ned brallorna på våra förtroendevalda så fort de kommer åt. Något har hänt.

Man kan ogilla denna förändring, men man kan inte förneka den. Medborgarnas avoghet mot politiken och politikerna är ett empiriskt faktum.

Det är inte bra att ett folk tar avstånd från sina ledare (framför allt som dessa ledare kontrollerar summor som motsvarar nästan två tredjedelar av bruttonationalprodukten; varför ska medborgarna villigt betala skatt när de inte har tilltro till dem som beslutar om deras pengar?). Något behöver göras.

---

¹ Skulle du vilja att ditt eller dina barn blev...

	Ja (%)	Nej (%)	Tveksam, vet ej (%)
Företagare	70	19	11
Journalist	68	27	6
Artist	51	41	9
Byrådirektör	43	47	10
Politiker	31	62	8

Innan man kan göra något måste man veta var felet ligger. Vi tror att vi vet var ett stort fel ligger. Det ligger i partiväsendet. En gång i tiden var det svenska partiväsendet bra. Det fungerade. Medborgarna var nöjda med vad partiväsendet åstadkom. Nu har det blivit föråldrat. Det måste förnyas. Den här skriften handlar om hur förnyelsen kan ske.

Vi ska strax spekulera lite om varför partiväsendet blivit föråldrat. Men först en snabbtitt på den fundamentala och avgörande frågan på den svenska demokratis aktuella dagordning. Den frågan lyder så här:

Vem är uppdragsgivare till våra politiker? Är det partierna eller är det väljarna?

Rätt svar var tidigare partierna. Medborgarna röstade på partier och partierna utsåg och bestämde över politikerna. Det var partierna som var förtroendevalda, inte ombuden. Det fungerar inte längre. Väljarna vill ha förtroende för de levande människor som befolkar de beslutande församlingarna. Därför behövs personvalet. Personvalet, genomfört enligt detta förslag, kan bli en stridsyxta i skallen på politikerföraktet.

Varför partiväsendet blivit föråldrat

Den svenska demokratin fann sina nuvarande former för något hundratal år sedan. Den organiserades efter de principer som då var moderna. Den traditionella industrikapitalismen var tidens framgångsformel. Kunderna fick välja varor som tillverkades av konkurrerande företag. Men företagen själva var toppstyrda planhierarkier, där centralt placerade ingenjörer och andra experter fattade alla besluten medan arbetarna stod längst ned vid ett löpande band och utförde enkla handrörelser enligt order.

Demokratin organiserades efter samma mönster. Medborgarna fick välja mellan olika konkurrerande partier som erbjöd egna produkter, det vill säga sin egen speciella politik. Varje parti hade sin egen nisch och sin egen kundgrupp. Så långt var marknaden förebild. Men när det gällde partiernas inre liv gällde industriföretagens organisation som förebild. Ledningen skulle toppstyra det hela och leda och fördela arbetet.

Liksom i företagen var det naturligt att man gjorde livstidskarriär i partiet. Och liksom i företagen ansågs det självklart att partierna skulle tillverka sina produkter och sköta all sin verksamhet i egen regi. Outsourcing var inte uppfunnet.

Liksom arbetsdelning och specialisering gav riklig avkastning i företagen förväntades motsvarande ske inom politiken. Det räckte inte med att vara proffspolitiker, man måste också vara specialist inom något visst området. Till exempel förväntas inte alla riksdagsledamöter begripa något om bostadspolitik, utan bara de som har ämnet som specialgebiet genom ledamotskap i bostadsutskottet. Hur ska då medborgarna begripa något? Nej, industrikapitalismen och dess avbild inom politiken arbetade efter principen att allt blev bäst när centralt placerade experter fattar besluten.

Men den gamla industrikapitalismen finns knappt längre. Taylorismen - läran om att de centralt placerade ingenjörerna skulle fatta besluten och arbetarna inte ha något att säga till om - är död. Nu gäller motsatt princip i företagen: "Medarbetarna är vår främsta resurs". Företagen kan tjäna mer pengar på att utnyttja hela människan i jobbet, inte bara händerna.

Konsekvensen blir att medborgarna på arbetet (om de har något) får lära sig att de är en viktig resurs som begriper saker och kan ta eget ansvar och fatta egna beslut.

Den här utvecklingen har ännu knappt börjat påverka politiken och partierna. Detta är den fundamentala orsaken till att medborgarna tar avstånd från politiken. Den lever kvar med en otidsenlig tayloristiskt inspirerad människosyn som går ut på att folk i allmänhet, och även partiets egna ombudsmän längre ned i partihierarkin, behöver styras av andra som har större kompetens.² Bruksandan lever kvar i politiken och partierna.

Ett modernt parti måste ha moderna företag, inte 1800-talsföretag, som förebild. På samma vis som företagen säger "medarbetarna är vår främsta resurs" så måste ett modernt parti säga "kandidaterna och förtroendepersonerna är vår främsta resurs". Det är kandidaterna som måste vara partiets ansikte utåt. Det är kandidaterna som ska - och har en chans att! - väcka väljarnas förtroende.

I folkhemmet liksom i andra hem finns det två slags människor: föräldrar och barn, de som ska bestämma och de som i sitt eget intresse ska utbildas, uppfostras och förkovras. I folkhemmet är det politikerna som agerar föräldrar och medborgarna som agerar barn. Men folkhemmets barn har blivit vuxna. Medborgarna gillar inte längre den gamla politikens människosyn och funktionssätt. Medborgarna vill ha mer att säga till om.

---

² Ledningen för ett riksdagsparti har hörts tala om den egna riksdagsgruppen som "mupparna".

Metoden kan vara personvalet i den form vi föreslår i denna skrift. Väljaren får en direktrelation med sitt ombud.³ Enligt principen om att man inte kan tjäna två herrar ska ombudet inte behöva sväva i osäkerhet om vem det egentligen är som är uppdragsgivaren, partiet eller väljarna. Idag är det de facto partiet. I ett personvalsparti blir det väljarna.

Den utveckling som beskrivits här har noterats av många. Det yngsta av riksdagspartierna - miljöpartiet - har också gjort försök att åstadkomma en mer tidsenlig organisation, till exempel genom att försöka bryta omvärldens fixering på ledaren genom att inte ha någon ledare utan i stället språkrör. Men detta har inte räckt för att komma åt grundbulten, nämligen frågan om vem som är politikernas uppdragsgivare, partiet eller väljarna.

Nu är det dags att ge ett nytt svar på den avgörande frågan. Och det kan man inte göra genom att reagera så lamt som partierna hittills gjort på de nya möjligheterna till personval. Man måste ta i lite. Det är dumt att hälla nytt vin i gamla läglar.

Andra kapitlet: Hur ett personvalsparti kan organiseras och fungera

Det här kapitlet handlar inledningsvis om formalia. Det kan kännas tråkigt för den som gillar att resonera och bolla med idéer. Men för den som menar allvar och verkligen ska skapa något är konstruktionsritningar fundamentala, om än inte alltid så kul.

Eftersom ordet personvalsparti(et) är långt och otympligt använder vi fortsättningsvis förkortningen PVP.

---

³ Med risk för att verka raljanta kan vi jämföra med bilverkstäder. De traditionella märkesverkstäderna har notoriskt dåliga relationer med kunderna, till stor del för att det varit för många led mellan bilägaren och den som gör jobbet. Nu har ett antal märkesverkstäder organiserat om sig och etablerat direktkontakt mellan kunden och en personlig kundansvarig. Det kallas personlig service och förekommer i alla branscher. Poängen är att kunden vet hos vem ansvar kan utkrävas. Utan alla jämförelser i övrigt inför personvalet personlig service i politiken.

Juridisk form

Lagen säger inget om hur ett parti ska vara organiserat. Men praktiska hänsyn gör det. Ett parti genomför en massa rättshandlingar såsom att hyra lokaler, köpa kaffe och papper, registrera sig hos den centrala valmyndigheten och ta emot partistöd. För att genomföra rättshandlingar måste man, om man inte är en individ, vara en juridisk person.

Flera olika typer av juridisk person kan komma ifråga. Vi anser förening och stiftelse vara de lämpligaste. I den fortsatta framställningen är PVP en stiftelse. Vi har valt detta för att göra det så enkelt för oss som möjligt. Samtidigt är vi medvetna om att föreningsalternativet troligen ligger närmast till hands för det etablerade parti som vill omvandla sig till PVP. Det går det också. I nästa kapitel beskriver vi kortfattat vilka skillnader föreningsalternativet medför.

En stiftelse har stiftare. Vem som helst kan vara stiftare. När stiftaren genomfört sin skapelsehandling behövs han normalt inte längre, ungefär som fiskens pappa.

Den som bestämmer i en stiftelse är stiftelsens styrelse. Det vanligaste är att styrelsen förnyar sig själv genom så kallad kooptation, vilket betyder att styrelsen själv bestämmer vem som ska väljas till ledamot. Det är den ordning vi föreslår. Precis hur vi tycker att det ska gå till redovisas nedan. Vi kallar styrelsen i PVP för Partirådet eller Rådet rätt och slätt.

PVPs organisation

PVP består av två skilda, men intimt samverkande delar:

- Partirådet/Rådet
- De valbara och valda, alltså de personer som bestämt sig för att personvalskandidera under PVPs beteckning och blivit auktoriserade att göra detta av Rådet. De har kanske också blivit förtroendevalda till riksdagen eller någon kommunal eller landstingskommunal beslutande församling. Gruppen av valbara och valda kallas

fortsättningsvis för förtroendegruppen. En person som ingår i gruppen kallas förtroendeperson (FP).

Partirådet

1. Rådet har 16 ledamöter.
2. Ledamöterna utser inom sig en ordförande för ett år i taget. Ordförande får omväljas en gång.
3. Ledamöterna utses på åtta år. Efter en åttaårsperiod kan en ledamot inte utses igen.
4. Rådet förnyas med en åttondel, två ledamöter, per år. (När rådet bildas utser stiftarna två ledamöter på ett år, två ledamöter på två år, två på tre år och så vidare).
5. Rådets ordförande utser nya ledamöter, då ledamöters period tar slut eller ledamot avgår av annat skäl.
6. Rådets ledamöter får inte vara förtroendeperson. Vill ledamot kandidera måste hon lämna rådet.
7. Rådets verksamhet finansieras med den del av partistödet som inte bestäms av antalet mandat.
8. Rådet har följande uppgifter (som beskrivs närmare nedan):
  - Att formulera och förnya PVPs manifest och etiska regler.
  - Att granska ansökningar från personer som önskar personvalskandidera under PVPs beteckning till riksdag, kommun eller landsting samt att auktorisera kandidater som uppfyller kraven, kort sagt att utse förtroendepersoner.
  - Att representera PVP inför valmyndigheterna, namnge kandidater etc.
  - Att upphäva förtroendepersonernas auktorisation om dessa döms för brott eller bryter mot partiets manifest eller etiska kod.
  - Att utveckla praktiska politiska lösningar att ställa till förfogande för FP.
  - Att skapa en någorlunda enhetlig stil och framtoning för partiet.

Personvalspartiets manifest

Ett PVP måste inte nödvändigtvis stå för något. Man kan tänka sig ett PVP som inrättas med det uttryckliga och enda syfte att hjälpa alla hugade personvalskandidater att trassla sig förbi fyraprocentsspärren - alldeles oavsett vad dessa kandidater har för åsikter och personligheter.

Men ett parti blir förknippat med sina kandidater. Varje enskild kandidat blir förknippad med sina medkandidater - vare sig de känner varandra eller inte. Om ett parti vill ha kandidater som är måna om sitt rykte, vilket partiet rimligtvis vill, gäller det att se till att kandidaterna inte hamnar i dåligt sällskap. Till exempel vill ingen seriös kandidat råka i partigemenskap med personer vars politiska grunduppfattningar kandidaten inte delar.

PVP bör därför ha en mer eller mindre detaljerad politisk grundståndpunkt för att garantera att förtroendepersonerna känner igen varandra när de träffas och att de har en hygglig chans att kunna samarbeta i det praktiska politiska arbetet. Den här grundståndpunkten bör naturligtvis formuleras. Det dokument som därmed formaras kallar vi PVPs manifest.

En viktig fråga är hur pass detaljerat manifestet bör vara. Är det alltför urvattnat - typ "Vi gillar allt som är bra och ogillar det som är dåligt utom när andra skäl talar för motsatsen" - kan de inte fungera som det nödvändiga sammanfogande kittet mellan förtroendepersonerna sinsemellan och i förhållande till partiet.

Om det å andra sidan är alltför detaljerat, till exempel ned till procentsats på decimalen när för arbetsgivaravgifterna och antal karensdagar i sjukförsäkringen, kan manifestet bli en tvångströja för förtroendepersonerna. (Motsvarande problem finns inte för partivalspartier. Där kan partiledningarna bestämma om avsteg från löften och program. Men PVP har ingen operativ partiledning som ger förtroendepersonerna instruktioner om vad de ska tycka i dagspolitiken. De måste lita på sitt eget omdöme. Då är det inte bra att de på förhand har lovat att följa något som inte riktigt går att följa. Även för ett PVP är politiken det möjligas konst.)

Varje PVP måste skapa och följa sitt eget manifest. De etablerade partierna kan troligen göra om sina partiprogram till partimanifest. I bilaga 1 ger vi ett exempel på hur vi tror att ett manifest skulle kunna se ut.

Personvalspartiets etiska kod

Ett parti måste kunna lita på sina kandidater och kandidaterna måste kunna lita på varandra. Få kandidater vill läsa i tidningen att en partikamrat motionerat om fängelsestraff för homosexuella eller att kandidaten påstått att de afrikanska lejonerna ganska bra löser kontinentens överbefolkningsproblem.

De traditionella partierna hanterar frågan genom att kräva lång och trogen väntan av sina medlemmar innan de placeras på valbar plats (annat än om partiet får möjlighet att sätta någon intressant kändis på listan; då behöver inte ens åsikterna spela så stor roll). Den partimedlem som gått på partimöten och kokat kaffe i åratal utan att framföra några stötande uppfattningar kommer troligen inte senare att hoppa över skaklarna och skandalisera sina partikamrater med olämpliga uttalanden eller gärningar (vilket naturligtvis inte hindrar att partivalspartiernas ombud då och då upptäcks med fingarna i syltburken).

Poängen är att den som tvingas kvalificera sig under lång tid får fler chanser att avslöja sina eventuella defekter. PVP kan inte kräva motsvarande av sina förtroendepersoner. PVP måste ha snabbare metoder att välja eller vraka kandidater.

En bra delösning är att PVP fastställer en etisk kod som förtroendepersonerna har att hålla sig till. Det faktum att lagar och regler är stiftade, skrivna och allmänt bekanta är självfallet ingen garanti för att de också kommer att följas. Om den å andra sidan varken är formulerad eller allmänt bekant kan man inte riktigt begära att den ska bli åttlydd. Den etiska koden är en nödvändig, men inte tillräcklig, förutsättning för att PVP ska kunna hitta lämpliga FP.

De etablerade partivalspartierna har veterligen ingen etisk kod för sig själva och sina kandidater. För dem är det kanske inte så nödvändigt eftersom deras kandidater och valda är hårdare hållna och inte så fria i sin verksamhetsutövning som PVPs förtroendepersoner. Ju mer frihet människan har, desto viktigare är det med en etisk kompass som ger tips om färdriktningen genom tillvaron.

PVP bör utforma en etisk kod som förtroendepersonerna får underteckna till tecken på att de tagit del av den och gjort den till sin. I bilaga 2 finns exempel på hur PVPs etiska kod kan utformas.

Hur förtroendepersoner auktoriseras

Rådets viktigaste uppgift är att pröva förtroendepersoner. Kandidater till olika politiska församlingar får inte uppträda på PVPs listor om de inte först auktoriserats av Rådet. Rådet måste därför utarbeta tydliga och praktiska riktlinjer för hur auktorisationen ska gå till.

Granskning av det ena och det andra är en grannlaga uppgift som förekommer i många situationer i samhället. Bilprovningen hanterar en av dem. Den granskning som Bilprovningen gör är exemplarisk i så måtto som den inte erbjuder särskilt stora möjligheter till godtycke och orättvisa. Men en förtroendeperson är inte en teknisk apparat som kan granskas på ett så opersonligt och vetenskapligt sätt. Rådets ambition bör dock vara att försöka minimera inslaget av allmänt, personligt tyckande vid persongranskningen.

En annan typ av urvalskriterium är det som vallagen stipulerar för registrering av partier. En av flera förutsättningar som måste uppfyllas för att centrala valmyndigheten (Riksskatteverket) ska registrera ett nytt riksdagsparti är att partiet kan förete 1 500 namnunderskrifter av personer som stöder partiet. Lagstiftarens tankegång är klar: den partigrundare som får stöd av 1 500 medborgare eller fler har ändå visat förmåga att vinna andra medborgares beivring och kan därför vara värdig rätten att uppträda i allmänna val och söka vinna även deras röster.

Ytterligare en typ av granskning var den som gjordes inför gamla tiders studentexamen, som också kallades mogenhetsexamen. Det gällde att fastställa om eleven hade dels de kunskaper och dels den personliga mognad och det omdöme som krävdes för att beviljas studentvärdigheten med det officiella erkännande av kompetens och mognad som därmed följde. Formellt genomfördes slutkontrollen av eleven genom ett muntligt förhör inför särskilda examinatore ("muntan") som hade makten såväl att godkänna en elev som i tidigare kunskapsprov visat skrala resultat som att underkänna den som fått godkänt i proven men ändå, vid närmare besiktigande, visat sig inte hålla måttet.

Kanske är körkortsprövningen den granskning som till formen kommer närmast den gamla studentexamen. Även där testas både kunskaper (vilket kan ske nästan med samma vetenskaplighet som i bilprovningen) och omdöme (vilket kräver mer personliga bedömningar - och därmed ofrånkomlig risk för godtycke - från examinatorns sida).

Här är vårt förslag till hur Rådet kan utforma granskning och auktorisation av PVPs förtroendepersoner. Granskningen har tre moment.

1. Vandelsprövning

PVP vill försäkra sig om att kandidaten inte har några lik i garderoberna. Här följer tre varandra kompletterande metoder att upptäcka eventuella skelett.

- Partiet tar en UC på kandidaten (på kandidatens bekostnad). UC står för Upplysningscentralen och är ett företag som hjälper i huvudsak andra företag att undersöka huruvida en viss medborgare haft ekonomiska problem, till exempel konkurser och betalningsanmärkningar, i sitt liv. En ören UC fäller kandidaten utan pardon.
- Kandidaten måste prestera andra medborgares stöd för sin kandidatur, 500 stycken om hon kandiderar till riksdagen eller Europaparlamentet, 300 för landsting och 200 för kommun.
- Partiet anlitar (återigen på kandidatens bekostnad) en grävande journalist med uppgift att uppdaga obehagliga hemligheter om kandidaten. Den som inte frivilligt underkastar sig detta bör inte bli politiker, eftersom grävandet så småningom genomförs i alla fall, framför allt om förtroendepersonen gör något väsen av sig.

2. En viktiga utfästelse

Den som vill bli förtroendeperson studerar och begrundar PVPs manifest och etiska regler och undertecknar därefter en förbindelse av följande lydelse:

Jag har tagit del av PVPs manifest och etiska kod. Jag är fullt på det klara med innebörden i båda dokumenten. Jag lovar att i min gärning följa inte bara orden utan även andan i dokumenten. Jag är medveten om att jag kan bli fråntagen min rätt att representera partiet om jag bryter denna utfästelse.

(Namnunderskrift)

3. Muntan

Det räcker inte med att en politiker har god vandel och lovar att följa riktlinjer. Hon ska kunna vinna röster också. Och sedan hon blivit vald ska hon helst åtnjuta fortsatt eller till och med ökat förtroende.

I grunden handlar det om en personlig relation mellan kandidaten och väljarna. Rådet måste bestämma om den kandidat som klarat av formalia verkligen har möjligheter att vinna det nödvändiga förtroendet hos väljarna.

I praktiken kommer det att gå till på så sätt att kandidaten får infinna sig hos Rådet, deklarerar vad hon står för, hålla ett valtal, tala om hur hon tänker lägga upp sin kampanj och svara på frågor. Rådet får sedan göra tumme upp eller tumme ned. Förfarandet finns i olika sammanhang, till exempel i USA i form av "hearings" när olika höga befattningshavare ska utses. Och när EU-kommissionärer ska tillsättas förhörs de av medlemsländerna föreslagna kandidaterna av parlamentet.

Naturligtvis är detta en grannliga uppgift för Rådet. Processen omfattar oundvikligen inslag av personligt tyckande. Men så är det i politiken. Väljarens personliga tyckande spelar stor roll i valet. Det är angeläget att Rådets ledamöter har ungefär samma personliga tyckande som de väljare Rådet önskar att kandidaterna ska appellera till.

I många fall, kan man hoppas, kommer Rådets ställningstagande att underlättas av att kandidaterna redan har ett lokalt eller nationellt renommé. Om Astrid Lindgren eller Percy Barnevik vill kandidera kan muntan begränsas till en formalitet. Motsvarande gäller för kommunvalskandidater som redan är välkända och aktade i den kommun där de vill kandidera.

Rådet och valmyndigheterna

Ett parti måste skydda sig mot pirater, alltså personer som vill utnyttja partiet goda namn för att själva, utan partiets tillstånd, bli valda till någon församling. Utan sådant

skydd skulle ju vem som helst kunna trycka en valsedel med partiets namn överst och sitt eget på första plats och därefter ge sig ut på turné i valkretsen till partiets förtret.

Den risken kan partiet skydda sig mot genom att registrera partibeteckningen och anmäla partiets kandidater till valmyndigheterna. Den saken är Rådets uppgift.

Skyddet består, enligt 5 kap. 2 § vallagen "i att sådana namn som skrivits till eller som inte avser någon av de kandidater som partiet anmält till valet enligt 13 § skall anses obefintliga om de förekommer på valsedlar för partiet." Röster på piraten tillfaller alltså inte piraten, utan partiets övriga kandidater.

Det finns två slags valmyndigheter, dels en central som utses av regeringen (för närvarande Riksskatteverket), dels en regional som enligt vallagen ska vara länsstyrelsen.

Regler för hur parti ska registreras finns i 5 kap. 3 - 9 § vallagen. Proceduren är inte särskilt komplicerad, utom möjligtvis när det gäller en speciell bestämmelse, nämligen att ett nytt parti som kandiderar till riksdagen måste skicka med 1 500 namnunderskrifter från personer som förklarar sig stödja partiet och som uppger personnummer och hemkommun.

En av Rådets första och viktigaste uppgifter är därför att fixa dessa 1 500 namnteckningar. Först sedan detta skett och PVP registrerats är partiet uppe på banan.

Inom en månad efter det att registreringen kungjorts måste Rådet anmäla ombud - alltså kontaktperson - till centrala valmyndigheten. Det är ombudet som ska anmäla partiets kandidater sedan dessa utsetts. Följande gäller:

- Anmälan ska göras skriftligen.
- Kandidaterna ska i bilaga till anmälan skriftligen intyga att partiet har tillstånd att anmäla dem.
- För varje kandidat ska anges i vilken valkrets vederbörande kandiderar. Kandidater till landsting/kommun ska bo i landstinget/kommunen.
- Anmälan ska göras senast den dag som den centrala valmyndigheten fastställt.

Förlorad auktorisation

Även en aldrig så noggrann vandelsprövning av kandidaterna kan slå fel. Det kan finnas oupptäckta lik i en förtroendepersons garderob. Okända personlighetsdrag kan utvecklas, till exempel att den förtroendevalde blir som ombytt sedan han fått säte i kommunfullmäktige och börjar uttrycka rasistiska eller andra olämpliga uppfattningar. Sådant går aldrig att värna sig helt och hållet från (annat än kanske genom att endast auktorisera bleksiktiga och fega kandidater utan vare sig åsikter eller initiativ).

Partiet måste ha möjligheter att ta avstånd från sådana kandidater. Rådet fungerar i sådana fall som etisk kommitté med rätt att pricka förtroendepersoner för lindrigare förseelser och brott mot de etiska reglerna. Om Rådet finner förseelsen tillräckligt allvarlig kan det återta den auktorisation att företräda PVP som kandidaten tidigare fått.

Att den personvalda politikern förlorar auktorisationen medför inte att vederbörande förlorar sitt mandat, men det betyder att han inte kommer att hamna på partiets listor vid senare val. Vidare är det en tydlig markering från partiets sida gentemot allmänheten.

Politiska lösningar

Man kan inte begära att var och en av förtroendepersonerna själva ska tänka ut alla detaljer i en praktisk och genomförbar politik. PVP bör därför underlätta förtroendepersonernas verksamhet genom att erbjuda underlag för förtroendepersonernas ställningstaganden. Om en kandidat exempelvis vill ha tips om hur sjukvårdens problem kan lösas ska partiet kunna förse honom med ett eller flera bra svar - utan att för den skull tvinga kandidaten att verka för någon speciell lösning.

Rådet bör inte utveckla alla tankar om ny politik i egen regi. Att dagens partivalspartier har så dåligt på fötterna när det gäller konkreta förslag till ny politik beror delvis på att de tror att de själva måste tänka ut alla nya idéer. Rådet bör öppna partiet för impulser utifrån. Det kan gå till på olika sätt. Antag, till exempel, att PVPs förtroendepersoner efterfrågar lösningar på just sjukvårdens problem. Då kan Rådet inför hela folket begära in förslag. Det skulle stimulera de utomstående intressenter - think tanks, tankesmedjor, forskningsorganisationer, intresseorganisationer etc - som ständigt hittar på politiska lösningar som normalt faller i glömska efter några dagars mediadebatt. Genom Rådets

initiativ finns det ju chans att det blir verklighet av idéerna. PVP kan på det viset dra nytta av enorma utredningsresurser hos utomstående institutioner, till exempel SNS, universiteten, IUI, Industriförbundet, fackföreningar, SAF, Skattebetalarna etc.

Design

En detalj kan lätt glömmas bort när man behandlar höga politiska principer, nämligen stilfrågan. Partiet måste ha en stil. Rådet måste ägna sig åt design management.

Det finns flera skäl till att PVP måste ha en visuell identitet. Ett skäl är att kandidaterna annars måste utveckla egna emblem och symboler. I så fall slösar man onödigtvis på resurser och får dessutom med säkerhet en hel del riktigt dåliga lösningar. När det gäller design finns uppenbara stordriftsfördelar.

Ett annat skäl är att kandidaternas visuella identifikation med PVP ger dem draghjälp i deras kampanjer. När de kämpar under PVPs banér är de inte vilka självutnämnda personvalskandidater som helst, utan granskade och auktoriserade politiker. Ju oftare medborgarna ser partisymbolerna, desto större blir intrycket av massverkan och därmed chanserna till framgång.

Till exempel måste partiet ha en logotyp och en symbol, typ blomma. Dessutom bör det finnas regler om typsnitt, grafisk framtoning etc. Liksom partivalspartiernas ledning bör Rådet anlita till exempel varumärkesexpertis och skickliga designers för att lägga denna grund för partiets image.

Rådets ekonomi

Rådet har fyra intäktskällor:

- Partistöd som utgår med 4 930 000 kronor om året sedan PVP blivit representerat i riksdagen (se nästa kapitel för närmare detaljer om partistödet och dess fördelning).
- Sponsorbidrag från företag och enskilda. Här gäller samma princip som för PVPs förtroendepersoner, nämligen att alla bidrag, och de eventuella avtal om bidrag som tecknas, ska offentliggöras. Offentlighetsprincipen är en fin gammal tradition som kan

användas inte bara för att skapa transparens i myndigheter utan också i partier. Den som vet att all information blir offentlig gör helst inget som hon behöver skämmas för.

- Medlemsavgifter (om partiet är en förening).
- Gratisarbete från intresserade medborgare, vilket är en intäkt in natura.

Pengarna ska användas bland annat till följande

- Information. Internet är det snabbaste och billigaste mediet, men det räcker inte. Det måste finnas tryckt information att skicka ut. Vidare behövs en eller flera personer som uttalar sig å partiets vägnar samt informationsansvarig som sköter kontakter med pressen etc. Det bör emellertid understrykas att satsningen på central information blir betydligt mindre än i ett partivalparti just eftersom det faller på de enskilda förtroendepersonerna i PVP att hantera sin egen informationsgivning.
- Granskning av kandidater. En dryg uppgift. I Sverige finns omkring 550 valkretsar (29 för riksdagsval, ungefär 120 för landstingsval samt över 400 för kommunval). Som räkneexempel kan vi anta att PVP ställer upp i genomsnitt tio kandidater per valkrets. Det betyder att ungefär 5 500 kandidater ska vaskas fram. Om man antar att hälften blir kuggade betyder detta att 11 000 personer ska granskas. Det är rimligt att anta att arbetsbördan på den här punkten blir tyngst i början.
- Utveckling av praktiska lösningar i politiken (se avsnittet Politiska lösningar).
- Fördelning av ansvaret för att representera partiet i olika formella sammanhang, till exempel i partiledardebatterna i TV.

Förtroendepersonerna

Förtroendepersonerna är den gemensamma beteckningen för de kandidater och förtroendevalda som går eller gått till val på PVPs valsedlar. En sak bör framhållas med eftertryck.

Förtroendepersonerna är skilda från Rådet. Rådsledamöter får inte vara förtroendepersoner och vice versa. Syftet är att bryta den traditionella partihierarki som oundvikligen uppstår om partiets ledning och dess främsta kandidater är samma, eller till stor del samma, personer. I ett traditionellt hierarkiskt parti blir de lägre nivåernas främsta funktion att bära upp och hjälpa de högre nivåerna. De högre nivåerna måste ovillkorligen värdera partiets lägre nivåer efter deras måluppfyllelse på den punkten. I ett

hierarkiskt parti blir de flesta kandidaters roll att tjäna partiet, vilket i stort sett är liktydigt med partiets ledning, snarare än att tjäna dem som borde vara huvudmän, nämligen väljarna. För partivalpartiernas kandidater blir uppdragsgivarens identitet därför - i bästa fall - oklar.

PVPs metod att lösa problemet är alltså att separera partiledningen från förtroendepersonerna. Förtroendepersonerna kan satsa helhjärtat på sin huvuduppgift, som är att vinna väljarnas bevågenhet. Partiledningen - Rådet - kan satsa helhjärtat på en annan, kompletterande huvuduppgift, nämligen att välja ut kandidater och ge dem allt tänkbart stöd.

Med en liknelse som inte är så lättsinnig som den kan verka kan man jämföra med ett idrottslag, till exempel det alpina landslaget. Där skiljer man på lagledare, tränare etc å ena sidan och tävlingsåkarna å den andra. Ledningens uppgift är att välja ut bra åkare, träna dem så bra det går och sedan hurra av all kraft. Åkarnas uppgift är att vinna tävlingar och bli folkhjältar. Det skulle troligen inte falla ett alpint landslag in att organisera sig som ett partivalparti och låta några av åkarna bli lagledning.

Poängen är att förtroendepersonerna, liksom åkarna, står i fokus. I de hierarkiska partivalpartierna är det hierarkins högsta topp, partiledaren själv, som står i fokus. Ett sådant parti står och faller med sin partiledare, vilket får ett antal negativa konsekvenser för partiet, till exempel:

- Det är riskabelt att satsa allt på ett kort. Om partiledaren gör bort sig i TV i en partiledardebatt två kvällar före valet drabbar det hela partiet.
- Eller vice versa: om partiledaren visar sig ha oanad dragningskraft drar han in personer i riksdag och fullmäktige som kanske inte ens han själv skulle vilja bli representerad av.
- Det uppstår lätt konkurrens mellan partiledningen och färgstarka kandidater som trots allt lyckas skaffa sig en egen plattform, exempelvis som kommunalråd.
- För övrigt drar sig färgstarka och potentiellt röstvinnande personer från att ställa upp i val eftersom kvalificeringsmetoderna är komplicerade och långdragna och eftersom kandidaten ändå inte tillåts etablera en egen spelplan och ett eget revir.

För ett partivalparti gäller principen "ledaren är vår främsta resurs". För PVP gäller principen "kandidaterna är vår främsta resurs". Därför kan man hävda att övergången från partivalparti till personvalparti speglar den allmänna utvecklingen i företagen, där hela ledningsfilosofin ställts på huvudet: i en tidigare, tayloristisk era skulle alla beslut

fattas av centralt placerade experter, medan man nu hyllar principen att "medarbetarna är den främsta resursen".

Politikens entreprenörer

Professionaliseringen av politiken är främmande för demokratin. När politikerna blivit en yrkeskår har något i demokratin väsen gått förlorat. I ännu högre utsträckning gäller detta om yrket går i arv och politikerna därmed börjar etablera sig som klass, skrå eller kast.

Politik är alldeles för viktigt för att kunna överlåtas åt politiker, det är en av demokratins grundläggande idéer. Det bör råda ett slags politikens näringsfrihet, så att alla hugade medborgare utan alltför stor ansträngning ska kunna etablera sig som kandidater. Den som känner starkt för något som andra också tycker ska kunna erbjuda sig att bli deras representant och språkrör - för att sedan kanske återgå till sin reguljära gärning. En illustration kan vara romaren Cincinnatus, som lämnade plojen för att bli beslutsfattare i staten och sedan återgick till plojen efter förrättat värv.

Politiken bör, kort sagt, ligga öppen för entreprenörskap på samma vis som ekonomin. Entreprenörskap förnyar en förstelnad ekonomi och samma sak är det, mutatis mutandis, med politiken.

PVP öppnar vägen för entreprenörskap i politiken. Den som vill ta ett ansvar inte bara för sin egen, utan också för kommunens eller nationens framtid, bereds bättre möjligheter att göra det. Klarar hon Rådets granskning får hon också möjligheter att söka väljarnas stöd.

Det synsättet får en del konsekvenser. En konsekvens är att PVP inte bör begränsa antalet kandidater i en viss valkrets. Man kunde annars tänka sig att PVP skulle ha en regel av typen "vi ska ställa upp med högst det antal kandidater i en viss valkrets som vi tror har en chans att bli valda". Men en sådan regel vore främmande för entreprenörskapet och näringsfriheten. Det vore som om näringsdepartementet deklarerade att dess forskare kommit fram till att det finns plats för 12 IT-företag i Sverige och att entreprenörer som kände sig manade nu kunde ansöka hos departementet om att bli en av dessa.

PVP bör alltså nominera alla godkända kandidater som vill kandidera i någon viss valkrets. Den kandidat som vill ägna sig åt en kampanj som andra bedömer som utsiktslös ska ha chansen. För de vinsttippade PVP-kandidaterna är detta ingen nackdel, ty röster på kandidater som inte får mandat tillfaller partiet, och därmed de kandidater som visat sig ha större attraktionskraft hos väljarna.

En stor och svår fråga som ännu inte har något svar är om det verkligen finns några - eller tillräckligt många - individer i Sverige som vill anamma PVPs kallelse till politiken. Har vi några potentiella politikens entreprenörer?

I andra länder med personval finns ett överskott av sådana personer, vilket bevisas av att det finns fler kandidater än det finns mandat. Men detta är ingen garanti för att ett tillräckligt antal väl kvalificerade och för PVP godtagbara personer verkligen kommer att flockas under PVPs fanor.

Att starta någon nytt medför alltid risker. Sannolikt är det på denna punkt som det största risken återfinns för den som eventuellt vill starta ett PVP. Risken är naturligtvis betydligt mindre för ett existerande partivalsparti som ombildar sig till PVP, för ett sådant parti har ju redan en kader med kandidater.⁴

En personvalskampanj

Nu står kandidaten där, godkänd och klar, med åtta månader kvar till valet. Hon heter Britta, 54, och vill ha riksdagsmandat i valkretsen Stockholms kommun. I valkretsen finns 545 000 röstberättigade och 26 riksdagsmandat, det har hon tagit reda på. Det blir 21 000 röster per mandat. Om Britta grejar 21 000 röster har hon sitt riksdagsmandat.

Fyraprocentsspärren bryr hon sig inte om. Hon räknar kallt med att alla PVPs kandidater tillsammans ska komma långt över fyra procent.

---

⁴ Å andra sidan kan det vara tvärtom. Politiker som utvalts till kandidater på en partivalista och som tränat sig på den sortens politik som partivalet medför kan eventuellt få besvär med att ändra stil. Gamla hundar lär sig inte gärna att sitta. De nuvarande partivalspartiernas tveksamhet inför personvalet kan vara ett tecken på att man hyser farhågor om kandidaternas förmåga att hävda sig i en öppen kamp om väljarnas gunst.

Britta har varit företagare i hela sitt liv. Hon sålde sin fastighetsmäklarfirma för ett år sedan. Hon känner starkt för företagarnas sak och det är den hon tänker gå till val på. Hon vet att företagarna i landet på det hela taget tappat tilltron till de gamla partivalpartierna. Hon tycker som de flesta företagare att hur mycket politikerna än pratar om att det är företagarna som ska rädda Sverige och sysselsättningen så blir det lik förbannat bara nytt krångel och nya pålagor. Brittis nisch är att tala för företagarnas sak.

Inte bara företagarna, förresten. Företagsamma människor behövs snart sagt överallt. Brittis syster är daghemsföreståndare och lika företagsam som Britta. Systemen är alldeles förtvivlad över hur krångligt det är att försöka sköta en verksamhet i kommunens regi. Hon har lurat lite på att starta ett eget fridagis, men längre än till lösa funderingar har det inte gått. Britta tror att hon ska kunna göra sig till tolk för förtryckta kommunalanställda också och skaffa sig röster där med.

Men basen är företagarna i Stockholms kommun. Enligt Statistiska Centralbyrån i Örebro finns det 84 992 företag i kommunen varav ca 55 000 egenföretagare utan egna anställda. Egenföretagarna hör definitivt till Brittis målgrupp, men hon vågar inte räkna med att mer än hälften av de återstående 30 000 företagen verkligen är företag i Stockholm. Den hjälpsamme statistikern på SCB hade varnat henne: "Vi upptäckte att Kirunagruvan var registrerad i Stockholm." Den totala målgruppen är därför omkring 70 000 personer.

Men hälften av dessa faller säkert bort, tänker Britta. Antingen bryr de sig inte eller också röstar de på någon annan. Men 35 000 röster borde hon få. Plus rösterna från alla företagarnas fruar, män, vuxna barn, närmaste medarbetare etc. Det borde bli i varje fall över 100 000 röster. Britta räknar med att det räcker med råge till mandat.

Å andra sidan vet hon inte riktigt hur många kandidater som kommer att tävla i nischen. PVP har nominerat ytterligare tio kandidater som nog till stor del kommer att söka företagarröster. I början var Britta lite sur över att få konkurrens från det egna partiet. Sedan förstod hon att hon säkert kan få draghjälp av de övriga. En svala gör ingen sommar, men med tio svalor är sommaren definitivt framme. För övrigt tänker hon som sagt inte bara vända sig till företagarna.

För ett halvår sedan gick hon runt och skaffade de 500 namnunderskrifterna. Hennes initiativ väckte en hel del entusiasm bland de tillfrågade, framför allt företagarna, som uppskattade tanken att de nu skulle få en egen kandidat, vilket troligen skulle skapa

konkurrens om företagarrösterna och därmed en uppstramning av politiken från de kandidaters sida som sade sig värna om företagsamheten, men aldrig visade några sådana tendenser i praktiken. Britta hade tänkt igenom sin kampanj i förväg, så när hon ändå träffade ett antal stödpersoner tog hon snabbt reda på om de var villiga att ställa upp med en eller flera av följande insatser:

- kandidatassistent med uppgift att värva 100 väljare
- kandidatassistent med uppgift att värva ..... väljare (markera själv antalet)
- valsedelutdelare vid vallokal på valdagen
- reklamsponsorpaket Riksdag à 1 000 kronor mot faktura
- reklamsponsorpaket Sverige à 5 000 kronor mot faktura
- reklamsponsorpaket Statsman à 10 000 kronor mot faktura
- reklamsponsorpaket Guldklubben till överenskommet högre belopp mot faktura
- hjälp i valstaben med
  - information, väljarnas support desk
  - reklam, broschyrer, affischer
  - presskontakter
  - administration
  - data/Internet
  - sponsorskotakter
- annat .....

Britta inser att god organisation är A och O och anlitar sin man, Nisse, som stabschef. Han ska se till att allt fungerar, att affischer kommer upp, att det finns någon som svarar i telefon och sköter bokföringen och ordna en vikarie när webmastern är sjuk. Han skrattar och säger att han ska vara cirkusdirektör och göra hela jobbet medan Britta är ute och kysser bebisar.

Riktigt så är det inte, tänker Britta. Och faktum är att hon har ett tungt jobb. För det första måste hon mejsla ut sitt program så att det inte bara blir ett antal allmänna fraser av den typ som väljarna har tröttnat på. Hon har också börjat träna på allvar på framställningskonsten. Visserligen har hon alltid varit rapp eller len i munnen, allt efter omständigheternas krav, men nu har hon också gått på privatkurs hos en konsult som lär offentliga personer hur man blir bättre i det personliga framträdandet. Och framför allt hur man ska - och inte ska! - uppföra sig med journalister.

Sedan är det Brittias uppgift att se till att hon kommer ut och träffar väljare och att hon kommer i tidningen.

Ett av hennes lyckade drag var att på ett mycket tidigt stadium mobilisera stöd från ett halvdussin välkända och välrenommerade personer i valkretsen. De har alla ställt upp med namn, fotografi och var sitt kraftfullt uttalande till Brittias förmån. Det här utnyttjar kampanjteamet maximalt i reklammaterial, på Internet etc. Britta försöker också alltid hitta någon som presenterar henne innan hon ska hålla sina anföranden. Hon vet att eget beröm luktar illa och att det därför är bättre att någon annan säger de vackra saker om henne som behövs för kampanjens skull.

Det finns flera skäl till att folk ställer upp. Några gör det för att de upplever att Brittias och andra förtroendepersoners initiativ är den svenska demokratins sista chans. De vill ha något att tro på när det gäller Sveriges framtid, och det tycker de sig ha fått genom PVP. Om det här inte funkar kan ingenting funka, säger en del av dem.

Andra gör det av snödare skäl. Företagen som sponsrar Britta räknar med att få billig reklam samtidigt som de gör en samhällsnyttig insats. De hjälper företagandet - och därmed Sverige - i allmänhet och sig själva i synnerhet. Britta inser att detta är en oslagbar kombination och försummar aldrig att anföra argumentet när hon är bland företagare.

Åtminstone någon av Brittias yngre medhjälpare har egna planer. De är intresserade av politik, dock ej partipolitik, och vill lära sig hur det hela fungerar för att kanske senare själva ge sig in i leken. En tanke i den riktningen har slagit Britta. Om hon får många fler röster än hon själv behöver för att bli vald vill hon på något vis ha kontroll över vem som ska få överskottsösterna. Till nästa val skulle hon kunna ta med sig en vapendragare på listan, tänker hon, en person som då får de överblivna röster som inte behövs för att ge henne mandat.

Fast hon vet inte om detta är förenligt med PVPs regler. PVP har ju bestämt att varje kandidat ska ha sin egen sedel. Det ska inte finnas någon partilista. Skälet till den bestämmelsen är att röster på kandidatnamnslösa partivaldsedlar - eller partivaldsedlar utan personröstmarkering - inte bör tillfalla en kandidat som av något slumpmässigt skäl råkar ha hamnat överst på en lista. Sådana partiröster bör i stället tillfalla den av PVPs personvalskandidater som står närmast i tur att få mandat.⁵

---

⁵ Det här är lite komplicerat. Namnlösa valsedlar räknas när antalet mandat för partiet ska räknas fram. De används inte i steg 2, när kandidaterna ska utses. Om antalet röster

Men de flesta av Brittias stödtrupper ställer upp för att det är roligt. Där det händer något nytt och spännande vaknar människornas fantasi. Filosofen Nietzsche skriver att vad som lockar och fascinerar människorna "är anblicken av den iver som råder kring en sak, och så att säga anblicken av den brinnande luntan - inte saken själv. De subtilare förförarna är därför kloka nog att ställa dem inför utsikten av en explosion och avstå från att motivera sin sak: med motiv vinner man inte dessa krutdurkar!"

Britta har upptäckt att Nietzsche hade rätt. Det är inte så mycket det nya innehållet som kittlar intresset, utan den nya medryckande aktiviteten och de nya formerna. Äsch, sa Nisse sedan han funderat en stund, jag tror inte Nietzsche var så djupsinnig. Han hade bara upptäckt bandwagon-effekten.

I parlament och fullmäktige

Britta fick mandat och säte i Riksdagen tillsammans med ett sextiototal andra förtroendepersoner från PVP vid valet 2 002. Så snart hon intagit sin plats i kammaren tänkte hon att nu börjar valkampanjen för år 2 006.

Hon hade inga särskilt genomtänkta planer för hur hon skulle sköta kontakterna med väljarna fram till nästa val. Hon hade bestämt sig för att så långt möjligt utnyttja Internet med elektroniskt veckobrev, chatsida, enkäter, intervjuer i realtid etc. Men hon insåg att de flesta av hennes väljare hade annat att göra än att sitta och surfa, så Internet kunde inte ge mer än ett litet bidrag till hennes väljarkontakter.

Hon hade också bestämt sig för att delta i något offentligt möte åtminstone två gånger i veckan för att träffa väljarna.

Men hon kände att hon behövde lite mer idéer om hur hon skulle gå tillväga. Därför föreslog hon maken att de skulle åka på en gemensam resa till USA, troligen det land i världen som har störst erfarenhet av personval, för att träffa personvalda politiker och

---

räcker till ett mandat tillfaller den namnlösa valsedelns första namnet på listan (om ingen personvalskandidat fått tillräckligt med röster för att hamna som första namn). Om antalet röster räcker till två mandat hjälper den namnlösa valsedelns person två på listan att komma in (för den första hade kommit in i alla fall) etc.

lära sig av hur de arbetar. När den resan var klar, sa hon, skulle hon lättare kunna lägga upp en plan för sitt framtida kontaktskapande med väljarna.

Utvikning om straffskatten på äktenskap

Egentligen hade Britta inte behövt bekymra sig. Kontakterna med väljarna ordnade sig till stor del automatiskt. Ta exempelvis följande fall.

Sedan hon fått sin riksdagsplats blev Britta ofta inbjuden som talare på olika evenemang och samkväm. En gång talade hon på ett föräldramöte på Sjösastraskolan.

- Vad tänker du göra åt straffskatten på äktenskap, skrek en ilsken pappa efter Brittans anförande.
- Vilken straffskatt? frågade Britta, som aldrig hört talas om någon straffskatt.
- På äktenskap sa jag ju, skrek pappan. Min fru och jag hade en förmögenhet på ungefär en miljon kronor vardera innan vi gifte oss. På grund av arv i mitt fall och hårt arbete i hennes. Vi fick dra av 900 000 kronor var och en innan förmögenhetsskatten slog till. Men när vi gifte oss och köpte villa för pengarna fick vi bara dra av 900 000 kronor tillsammans. Fattaru? Med 1,5 procents förmögenhetsskatt blir det 1 125 kronor i månaden i straffskatt på att vi gifte oss.
- Var det värt pengarna? frågade en annan pappa. Mötet skrattade.
- Det verkar korkat, sa Britta. Vill du att jag ska motionera om att ta bort den dumma regeln?
- Ja tack, sa pappan och lät förvånad. Du är den första politiker som vill göra något. Alla andra har bara talat om utredningar.
- Det beror nog på att de inte får ha några egna åsikter och på att frågan är för liten för partiernas skatteexperter, sa Britta.

Britta motionerade i frågan, informerade på sin hemsida och berättade om saken i sina anföranden. Det visade sig att medborgarna hade massor med små missnöjesanledningar som partivalspartiernas kandidater inte kunnat eller velat hantera.

Hon tog upp de ärendena också och kunde snart redovisa en lista över små men uppenbara missförhållanden som hon verkade för att rätta till. Britta gjorde sig snart känd som Den Lyssnande Politikern, de vanliga människors pålitliga och hjälpsamma förtroendeperson.

Åter till huvudspåret

Liksom PVPs övriga förtroendepersoner i riksdagen och övriga församlingar upptäckte hon en viktig sak, nämligen att hon inte var fullt så personvald som hon trodde, för i väljarnas ögon var hon förbunden med övriga PVP-kandidater. Hon insåg att det skulle stänka lort på henne om någon av de andra gjorde bort sig, medan deras framgångar också skulle bli hennes framgångar.

Intressegemenskapen förtroendepersonerna emellan var särskilt stark över valkretsgränserna; det gick trots allt inte att bortse från att det mellan PVP-kandidater i samma valkrets fanns ett element av rivalitet. Men mellan Britta och en PVP-riksdagsman från exempelvis Västra Götalands läns norra valkrets fanns ingen som helst konkurrens. Ej heller mellan Britta och en PVP-politiker från Bräcke kommun. De hade allt att vinna på att stötta och hjälpa varandra.

Spontant utvecklades därför ett beteende som skulle öka i styrka inför valet, nämligen att man reste till varandras valkretsar och höll hyllningsanföranden till hemmakandidaten, skröt om vederbörandes insatser i Riksdagen etc. Mot att den hyllade politikern återgäldade tjänsten, förstås. Väljarna blev först bedövade av chocken att höra politiker tala varmt om varandra och lärde sig, när bedövningen lagt sig, att uppskatta detta nya inslag i svensk politik. Partivalspartiernas kandidater försökte härma greppet, men det blev aldrig riktigt övertygande eftersom de kandidater som stod högst på listorna inte uppskattade att det kom utsocknes och talade sig varma för kandidater som placerats längre ned på listorna av partiet. I ett parti utgick därför dekret att den som ville bli hyllad måste ansöka om hyllningstillstånd från listans förstaman.

Även inom Riksdagen utvecklades samarbetet mellan PVPs förtroendepersoner. Men det blev en annan typ av samarbete än det som utövades i partivalspartierna. Där fattas beslut, i allmänhet enligt ledningens instruktioner, inom grupperna varefter partiets ledamöter bildar gemensam front utåt. Riksdagsmännen uttrycker partiets linje snarare än en genomtänkt personlig uppfattning.

Det blev annorlunda med PVPs förtroendepersoner. De hade ingen partilinje att följa. Och även om det funnits en partilinje hade förtroendepersonerna inte varit tvungna att följa den linjen om det inte passade huvudmännen/väljarna där hemma.

Förtroendepersonerna måste i stället skaffa sig en egen uppfattning, för det var den de sedan skulle försvara hemmavid. Visserligen försökte de träffas före debatterna i kammaren för att ta ställning tillsammans, men det räckte ofta inte. Deras interna resonemang och överväganden fortsatte i kammaren, vilket gav riksdagsdiskussionerna ett oväntat lyft. Åhörarna bestods nu inte längre bara med färdiga partiståndpunkter som ledamöterna tvingades försvara vare sig ståndpunkterna hade något begripligt intellektuellt fundament eller inte, utan också med sökande och resonerande inlägg från riksdagsmän som inte redan var uppbundna i åsikterna utan var villiga att ta skäl och forma sig en klok åsikt. Kammaren upplevde en renässans i ordets ordagranna bemärkelse: pånyttfödelse. Det var ju precis så det var tänkt från början, en lagstiftande församling med kloka och respekterade ombud för medborgarna som gemensamt arbetar sig fram till något klokt. Enligt rörda vittnesmål från ålderstigna, för länge sedan avdankade, riksdagsmän var det också så det en gång, fast man minns inte riktigt när, hade gått till i rikets främsta församling.

Man anade statsmannaskap i personvalets kölvatten.

För övrigt fann förtroendepersonerna att det var praktiskt att inom gruppen utse en person som utförde en del av de uppgifter som faller på partiledningarna i partivalspartierna - utan att dock ha någon av partiledningarnas maktbefogenheter gentemot partikamraterna. Partigruppen valde således en ordförande som egentligen var ett slags ordningsman eller sekreterare. Ordföranden kallade till möten när något måste bestämmas, hjälpte till med kvittningar, såg till att talaruppdrag och utskottsplatser blev fördelade efter gemensamma beslut och så vidare. Eftersom ordföranden var utsedd av partigruppen kunde han inte mot partikamraternas vilja utnyttja sin ställning till att främja sina egna intressen. För övrigt roterade ordförandeskapet eftersom ingen egentligen hade lust att sköta det extrajobbet. Britta tyckte det var ungefär som att vara ordförande i en liten bostadsrättsförening: bara jobb och ingen reveny.

Ekonomi

Förtroendepersonerna har två intäktskällor, dels löner och ersättningar samt partistöd sedan de blivit valda, dels sponsorintäkter. Sponsorintäkterna är naturligtvis särskilt

betydelsefulla innan det offentliga stödet börjar utgå, men man bör räkna med att åtminstone en del förtroendepersoner får en del av sin verksamhet sponsrad även under sin tid som förtroendevald i riksdag, landsting och kommun (och kanske Europaparlamentet).

Det är känsligt med sponsring. Det finns en berättigad oro hos allmänheten för att sponsrade politiker kan bli lydiga verktyg i händerna på dem som betalar. Det bästa hade varit om det inte behövts några sponsormedel. Men pengarna behövs, åtminstone innan kandidaten blivit vald, och om politikersysslan inte ska reserveras för de privatförmögna måste det vara möjligt för kandidater att erhålla bidrag från andra.

PVPs metod att komma till rätta med farorna är att tvinga förtroendepersonerna till fullständig öppenhet och genomlysning. Offentlighetsprincipen har gamla anor i Sverige. Här är ett nytt område där den kan tillämpas. Förtroendepersonerna måste öppet redovisa alla intäkter av och för sitt politiska värv med angivande av källa och belopp, alltså såväl riksdagsmannalönen och i tjänsten erhållna förmåner, till exempel gratiskortet på SJ, som bidraget från ICA-handlaren.

Förtroendepersonen ska också redovisa sina utgifter, hur mycket som gått ut i lön, hur mycket som använts till kampanjer och i så fall för vilka ändamål etc. Allt ska granskas av revisor och bokföringen såväl som revisors granskningsrapport ska finnas lättillgängligt för alla och envar på kandidatens hemsida på Internet.

Poängen med genomlysningen är att förtroendepersonen varken kommer att våga ta emot stöd från tvivelaktiga källor eller på minsta vis gynna sponsorerna.

När det sedan gäller förtroendepersonernas konkreta budgetar kan man illustrera med kandidaten Britta, först när det gäller valkampanjen, sedan vad avser förtroendemannatiden.

Vad gäller *valkampanjen* har Britta redan på förhand funderat en hel del på kostnaderna. Först försökte hon ta reda på vad partivalspartierna brukar lägga ned på en valkampanj, men hon lyckades inte få fram några bra siffror. "Några hundra miljoner totalt för alla partier", var det svävande svar hon fick från flera håll. Det korrekta svaret spelade för övrigt inte så stor roll, sa hon sig, för avgörande var ändå den gratisreklam som teve, radio och tidningar bestod.

Hon talade med en PR-konsult med lång erfarenhet från politiken. Konsulten sa att han trodde det skulle räcka med 1 eller 2 miljoner kronor för att göra en bra och uppmärksammas personvalskampanj i Stockholm. Det tyckte Britta lät för lite och bestämde sig för att lägga på ytterligare en miljon på budgeten, som alltså blev 3 miljoner kronor.

Britta tänkte sig att få fram pengarna genom följande försäljning av reklamsporspaket:

Paket	Pris (kronor)	Antal	Summa (mkr)
Riksdag	1 000	1 000	1
Sverige	5 000	200	1
Statsman	10 000	50	0,5
Guldklubben	20 000 (i snitt)	25	0,5
Summa		1 275	3

Britta räknade med att 20 procent av sponsorpengarna skulle gå åt till fund raising, alltså själva arbetet med att sälja reklamsporspaketen. Av de tre miljonerna skulle det därför bara finnas 2,4 miljoner kronor kvar till kampanjen.

Hon gjorde en utgiftsbudget också. Hon räknade med att kampanjen skulle pågå i sex månader och att genomsnittslönen för medarbetarna skulle vara 30 000 kronor inklusive sociala avgifter. Så här blev det:

	Tkr
Support desk, en person som satt i telefon och besvarade väljarnas frågor	180
Webmaster till hemsidan	180
Presschef	180
Stabschef	180
Sekreterare med ansvar för bokföringen	180
Kontor, telefon, fax, kopiering etc	250

Tryckt material, affischer etc	300
Kampanjtidning inkl distribution	500

Det blev 1 950 tkr. Vad gör du om du inte får in pengarna, frågade Nisse. Vi skippar kampanjtidningen, svarade Britta. Och din lön.

Hon blev alltså vald. Efter valet handlade det om kostnaderna för *förtroendemannatiden*. Då får Britta lön och en del andra förmåner av staten plus 552 385 kronor i partistöd (se Tredje kapitlet: Osorterade frågor och svar).

Egentligen kan det räcka med de pengarna. Men om Britta vill bedriva mer vidlyftiga aktiviteter - hon kanske vill göra någon informationskampanj om sina ställningstaganden i Riksdagen eller om någon för hennes väljare djupt känd fråga, hon kanske behöver anlita någon utredare för att utveckla ett eget politiskt förslag - så behöver hon ytterligare resurser. Återigen kan det därför bli aktuellt med sponsorbidrag.

Självfallet gäller offentlighetsprincipen fullt ut under förtroendemannatiden. Även vad gäller de medel hon får från staten i form av lön, förmåner och partistöd. Britta tycker att medborgarna ska få veta hur deras valda ombud använder de pengar medborgarna satsat på ombuden. Och sedan förtroendepersonerna från PVP tagit första steget har det börjat resas krav på att även de traditionella partivalpartierna ska visa sina kort.

Tredje kapitlet: Frågor och svar

Vad är egentligen skillnaden mellan ett personvalparti och ett traditionellt partivalparti?

Det framgår av beteckningarna. I det ena fallet röstar man på person, i det andra på parti.

Det låter sig sägas. Men även de traditionella partierna har ju personval. Så vad är den fundamentala skillnaden?

I ett partivalsparti är ledningen inte bara partiledning, utan också kandidater. Det innebär att de i sig förenar flera roller som borde hållas isär. En roll är att - åtminstone mellan partikongresserna - vara den som i varje detalj bestämmer och uttolkar partiets åsikter och vilja. En annan roll är att själv aspirera på valbar plats på listan. Detta ger partiledningen en maktposition som vi tror är olämplig. Partiets övriga invalda politiker reduceras till knapptryckare och statister. Kandidaternas huvudman är partiet, i allmänhet representerat av partiledningen, inte väljarna.

Ett personvalsparti enligt vår modell separerar rollerna. Det är egentligen den grundläggande skillnaden. Rådets ledamöter får inte vara förtroendepersoner. Partiet har en myndighetsliknande funktion däri att det auktoriserar kandidater efter någon princip. Alla som uppfyller kraven blir godkända (ungefär som Bilprovningen, även om parallellen kan verka oseriös, godkänner alla de modeller och enskilda bilar som uppfyller kraven). Det blir inga intriger och improduktiva bråk, utan allt kan gå renhårigt till. Förtroendepersonerna, alltså kandidaterna och de valda, är gentemot väljarna leverantörer av politik. I en personvalssituation behöver dessa inte, som idag, tveka inför frågan om vem som är deras uppdragsgivare och huvudman (lika lite som Volvo behöver tveka om huruvida det är Bilprovningen eller bilköparen som är kunden).

Är det inte stor risk för att ett personvalsparti utsätts för en kupp? Till exempel att individer som inte är auktoriserade av partiet kandiderar och får väljarna att skriva in deras namn på partiets valsedlar?

Det går inte. Enligt vallagen 18 kap. 11 § 3 p. ska ett "namn på en valsedel anses obefintligt om namnet inte är anmält och finns på valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 5 kap. 13 §". Rösten tillfaller således bara partiet och bidrar till att partiet får fler mandat. Därmed blir det partiets auktoriserade kandidater, inte kuppkandidaten själv, som drar nytta av rösten.

Vad är det för skillnad om PVP drivs som stiftelse (vilket är utgångspunkten i skriften) eller som förening (vilket kan kännas naturligare för ett nu existerande

parti som vill ombilda sig eftersom partiet ändå har sina medlemmar som troligen vill fortsätta att vara medlemmar)?

Skillnaden är ganska liten. Den handlar egentligen bara om hur Rådet tillsätts. I skriften föreslås att Rådet utser sig själv och blir självförnyande. Om partiet emellertid är en förening måste Rådet, som ju är partiets "styrelse", väljas av föreningens stämma.

Om partiet är förening kan det i stort sett fortsätta som idag, med den skillnaden att medlemmarna inte utser rangordningen mellan kandidaterna. Det gör väljarna. Medlemmarna påverkar partiets politik genom manifest, etiska regler etc och bestämmer därigenom de principer enligt vilka förtroendepersonerna ska utses och verka.

Möjligen har ett föreningsparti en fördel framför ett stiftelseparti däri att föreningspartiet har en ytterligare intäktskälla, nämligen medlemsavgifterna. Men det kostar att ha medlemmar också. Utskick, möten, porto och allt sådant tär på kassan. Det är inte säkert att denna möjliga fördel är en verklig fördel.

Hur bildar man ett personvalparti?

En metod är att omvandla ett redan existerande parti enligt riktlinjerna i den här skriften. Den andra metoden är att starta från scratch, som det heter på modern svenska.

Ett parti är en juridisk person. Hur man bildar en stiftelse eller en förening är ganska enkelt. Varje jurist kan ge besked om nödvändiga formalia. Det är inget som särskilt behöver avhandlas här.

Det som skiljer ett politiskt parti från andra juridiska personer (bortsett från att de arbetar i olika branscher) är metoden att skydda sitt varumärke. Andra juridiska personer som vill skydda varumärke, patent, namn etc vänder sig till Patent- och Registreringsverket, som utfärder sådana rättigheter enligt ett visst regelverk. Det parti som vill ha motsvarande skydd vänder sig, enligt 5 kap. vallagen, till den "centrala valmyndigheten", för närvarande Riksskatteverket, och ansöker om registrering. (Resonemanget förutsätter att partiet tänker ställa upp i riksdagsval. Om ett nytt parti bara tänker sig att kandidera till exempelvis en kommun är det lite enklare, till exempel behövs färre namnunderskrifter. Bestämmelserna återfinns i femte kapitlet i vallagen.)

Enligt 2 § består skyddet för en registrerad partibeteckning i att "sådana namn som skrivits till eller som inte avser någon av de kandidater som partiet anmält till valet... skall anses obefintliga om de förekommer på valsedlar för partiet." Registreringen ger alltså partiet monopol på att lansera de kandidater som ska uppträda på listor med partiets beteckning. Indirekt innebär detta att partiets namn skyddas eftersom ingen annan än den som partiet utser kan företräda partiet i val.

Bortsett från vissa naturliga formalia (som till exempel att det parti för vilket registrering begärs inte får ha en beteckning som kan förväxlas med ett redan registrerat parti) är det bara en sak som krävs för registrering, nämligen att partiet visar sig ha stöd av 1 500 personer "som har rösträtt i hela landet".

De 1 500 personer eller fler som stöder ansökan ska:

- själva underteckna "en förklaring om stödet"
- ange personnummer
- ange folkbokföringskommun

Det ska anges att partibeteckningen registreras för val till riksdagen. Då gäller registreringen även för "val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet samt för val till Europaparlamentet".

Hur ska partistödet fördelas?

År 1998 gav stat, riksdag och kommun omkring 670 miljoner kronor till partierna, varav 220 miljoner kronor från stat och riksdag och 450 miljoner kronor från kommunerna. Ersättningarna till kandidaterna i form av riksdagsmannalöner, arvoden och annat kommer naturligtvis utöver detta.

Partistödet går till och används av partierna, vilket är naturligt för ett system som arbetar med partivalspartier. Partistödet skulle också tillfalla PVP (sedan fyraprocentsspärren forcerats). För ett parti som hävdar principen att det är kandidaterna som är partiets främsta resurs är det självklart att partistödet ska fördelas ut på de valda förtroendepersonerna. En viss grundpott behöver dock reserveras för Rådets verksamhet.

Följande resonemang gäller endast den tredjedel av partistödet som delas ut av stat och riksdag. PVP bör följa samma principer när det gäller fördelningen av det kommunala bidraget.

Först en sammanställning av de årliga bidragen från stat och riksdag (i kronor). I vissa fall är bidraget olika för regeringsparti och oppositionsparti. Här anges siffrorna för oppositionsparti eftersom dessa på kort sikt är relevanta för ett helt nytt parti.

	Klumpsumma	Bidrag per riksdagsmandat
Från staten		
<i>Partistöd</i>		282 450
<i>Kanslistöd</i>	4 930 000	20 650
Från riksdagen		
<i>Gruppkanslistöd</i>	2 320 000	28 000
<i>Ledamotsbidrag</i>		150 000 ⁶
<i>Resebidrag</i>		5 000 ⁷
<i>Bidrag för nordisk verksamhet</i>	1 100 000	
Summa	8 350 000	486 100

Klumpsumman för kanslistödet - 4 930 000 kronor om året - bör avsättas för Rådets verksamhet. Resten fördelas oavkortat på förtroendepersonerna med riksdagsmandat. För att veta hur mycket varje förtroendeperson erhåller måste man göra antaganden om antal mandat. Låt oss anta att PVP i sitt första val erhåller 10 procent av rösterna, vilket betyder 35 mandat. Klumpsummorna - utöver kanslistödet från staten - ska alltså fördelas på 35 personer och läggas till de 486 100 kronorna per mandat.

I kalkylen bör bidraget för nordisk verksamhet inte tas med eftersom det är specialdestinerat just till den nordiska verksamheten och fördelas proportionellt till antalet platser i Nordiska rådets organ. Eftersom kanslistödet går till Rådet återstår bara gruppkanslistödet att fördela. Det blir 66 285 kronor per mandat, totalt alltså 552 385 kronor per förtroendeperson.

⁶ Egentligen 25 000 kronor per månad för två ledamöter. Bidraget är avsett att täcka kostnader för en delad assistent.

⁷ Egentligen 5 000 kronor för de första 20 mandaten och 2 500 kronor för resten.

Vad ska PVPs förtroendevalda i riksdagen göra med sina 552 385 kronor om året utöver lön och andra personliga ersättningar?

Det är deras sak. Någon kan få för sig att ta ut allt som lön, vilket efter arbetsgivaravgifter skulle bli en extra månadslön på nästan 35 tusen kronor. Men att göra detta vore sannolikt inte särskilt klokt.

För det första måste förtroendepersonen enligt PVPs etiska regler öppet redovisa medelsanvändningen. Väljarna skulle få reda på saken (om inte på annat sätt så genom att journalister troligen skulle slå upp saken stort).

För det andra kostar det pengar att sköta sitt mandat. De personliga kontakterna med väljarna därhemma ska hanteras. Visserligen får riksdagens ledamöter gratiskort på SJ, men väljarkontakter betyder inte bara tågresor. Det behövs en hemsida, en politisk sekreterare, broschyrer eller annat skrivet material om sig själv och sin politik, lite enkel representation och en massa annat. En hel del står gratis till förfogande genom riksdagens försorg, men mycket måste förtroendepersonen betala själv.

Med tanke på allt en personvald politiker måste betala är en halv miljon kronor inte särskilt mycket pengar.

Hur många kandidater ska partiet nominera per valkrets?

Hur många som helst. Alla auktoriserade kandidater får ställa upp i vilken valkrets de vill (dock att vallagen kräver att den som ställer upp i landstings- och kommunalval bor på orten). Det innebär att PVP inte kan ha synpunkter på hur många - eller vem! - som ska ställa upp här eller där.

För övrigt är det inte ens önskvärt att PVP styr detta. Det är väljarnas sak att välja ledamöter till de olika valda församlingarna. Partiets uppgift är att bereda möjligheter därtill.

Är det inte ett himla jobb för kandidaten att få ut alla sina valsedlar?

Man kan svara både ja och nej.

Nej, av följande skäl. Enligt vallagen är valförrättaren (valförrättaren är en grupp på minst fyra personer som utses av kommunens valnämnd och utövar vissa myndighetsuppgifter i valdistriktet) skyldig att:

- se till att det vid varje vallokal delas ut kandidatnamnslösa partisedlar (där väljarna kan skriva in kandidatnamn om de vill) samt att
- se till att det finns en plats vid vallokalen där alla partier kan lägga ut alla de valsedlar de önskar; valförrättaren har därtill ett ordningsansvar för platsen.

För övrigt varierar praxis en aning mellan de olika valkretsarna. I Stockholms kommun, exempelvis, har man byggt upp en avancerad serviceorganisation i varje vallokal med uppgift att hjälpa väljarna till rätta vilket bland annat innebär att se till att valsedlar finns till hands.

Ja, av följande skäl. En kandidat med självaktning vill naturligtvis ha en egen valsedelutdelare vid varje vallokal. Det kan bli en hel del vallokaler, i Stockholms kommun, till exempel, 131 stycken (vid valet 1998, det kan ändra sig lite). En kandidat i Stockholm behöver i så fall 262 medhjälpare (det behövs två per ställe, valdagen är lång). Det finns olika möjligheter.

En möjlighet är att kandidaten ordnar dessa medarbetare. Rekryteringsunderlaget kan finnas hos de 500 medborgare som stödde förtroendepersonens kandidatur, vännerna i Rotary, fotbollslaget, frimärksklubben och företagarföreningen, sonens klasskamrater etc.

En annan möjlighet är att flera kandidater för PVP går samman om gemensamma valsedelutdelare.

En tredje möjlighet är att PVP självt, eventuellt bland sina medlemmar om PVP är en förening, ordnar valsedelutdelningen.

I texten står det om förtroendepersonen Britta som lägger upp en jättekampanj för att komma till Riksdagen. Måste det verkligen vara så stort och komplicerat?

Nej. En kandidatur till kommunfullmäktige i en mindre kommun blir naturligtvis mindre betungande. Men om man kandiderar till riksdagen i landets största valkrets får man nog räkna med att det kostar en slant. Å andra sidan blir det draghjälp med flera PVP-kandidater i valkretsen och i landet i övrigt.

Är det här med personvalsparti inte bara ett nytt försök från högerkrafternas sida att ta makten och rasera välfärden?

Nej. Förslaget om personvalspartier har inget med ideologier att göra. Det handlar inte om att införa socialism eller liberalism eller höjda skatter eller sänkta bidrag. Det handlar bara om att öka medborgarnas inflytande över de valda ombuden och att på så vis modernisera demokratin.

PVP kan ha vilken inriktning som helst. Man kan tänka sig såväl miljö-PVP och socialist-PVP och liberal-PVP som planskiljda korsnings-PVP.

Hur ska Rådet kunna granska 11 000 personer?

Om PVP är ett redan *etablerat parti* som reformerat sig är det inte så svårt. Organisationen finns redan runt om i landet. Förslagsvis kan följande ordning inrättas:

- Rådet tar ansvar för granskningen av kandidater till Riksdagen och Europaparlamentet.
- Rådet utser ett underråd per landsting ("Landstingsrådet"), som granskar kandidater för respektive landsting.
- Dito för kommun.

På det viset kan den etablerade partiorganisationen utnyttjas för ett nytt och betydelsefullt ändamål. Självfallet ska samma regler gälla för underråden som för Partirådet, särskilt huvudregeln att rådsledamöterna inte får vara kandidater.

För ett *nybildat PVP* är uppgiften både lättare och svårare. Den är lättare eftersom det inte finns en etablerad apparat som måste lära sig att tänka på ett nytt sätt. Den är svårare eftersom den apparat som behövs måste nyskapas.

Ett nytt PVP måste inte nödvändigtvis ställa upp i alla valkretsar. Å andra sidan vore det olyckligt om PVP bara på grund av bristande granskningskapacitet begränsade intresserade medborgarnas engagemang för en förnyelse av den svenska demokratin. De som startar ett nytt PVP bör därför förbereda sig för att kunna omhänderta en eventuell kandidatanstormning.

Vi kan inte se annat än att ett nytt PVP får organisera sig på samma sätt som ett reform-PVP enligt ovan; som så ofta annars finns det tyvärr inga andra lösningar än hårt arbete. Möjligen kan det till en början räcka med färre underråd, till exempel ett i varje län eller landskap. Om man tänker sig att varje underråd består av fem personer betyder detta att 100 -150 personer måste mobiliseras för regional rådsverksamhet.

Att hitta lämpliga och intresserade personer är en grannliga uppgift. Partibildarna måste lägga ned avsevärda resurser i form av tid och ansträngning för att göra detta arbete så bra som möjligt. Inledningsvis, innan några kandidater är utsedda, kommer rådspersonerna att förkroppsliga PVP. Enligt principen "sådan hund, sådan herre" kommer PVP att bedömas efter sina lokala och regionala representanter.

Finns det 5 500 bra människor som vill ställa upp som kandidater för PVP?

Det vet vi inte. Ingen vet. Om man inte prövar får man heller inte veta det. Men vi tror att det finns fler än så som skulle hörsamma inbjudan till en politisk gärning.

Om man idag kontaktar ett politiskt parti och erbjuder sig att ställa sina krafter i partiets tjänst blir ingen särskilt glad. Partierna har inga riktiga uppgifter att erbjuda. Framför allt tas det illa upp om man föreslår att man ska hamna högt upp på partiets listor. Då slår man ju ut någon som tjänat partiet länge och troget för att platsa på listan.

Hos PVP, däremot, behövs alla krafter. Vill man inte själv bli förtroendeperson kan man hjälpa någon av kandidaterna i deras kampanjer. PVP erbjuder alla att göra en insats för det gemensamma.

Hur gör man för att starta ett nytt PVP?

Så här kan det gå till:

- Ett antal personer, kanske två, kanske tre, kanske fler, beslutar sig för att starta PVP. Allihop inser att det är ett stort arbete. Partibildningar är inga tebjudningar, för att travestera Trotskij. De beslutar att utvidga sin krets, som efter bildandet kommer att bli Partirådet, så att åtminstone följande kompetenser, utan inbördes rangordning, finns representerade:
  - Jurist; det finns en hel del juridiska formalia som måste hanteras rätt.
  - Reklam- eller PR-person.
  - Press- eller annan mediaperson.
  - Fund raising-ansvarig; särskilt i början behövs sponsorbidrag. Den här personen ska ha goda kontakter i kretsar som kan tänkas vara med och betala.
  - Ideolog; någon som kan hålla ordning på partiets linje, arbeta med programutveckling etc.
  - Ekonom.
  - Etikexpert.
  - Annat?

- En lanseringsplan utarbetas. Planen omfattar bland annat följande punkter:
  - Förberedelser inför offentliggörandet, till exempel författande av manifest och etiska regler, designfrågor, etablering av regionala underråd.
  - Tidpunkt för och praktiskt genomförande av lanseringen. Det vore bra att ha åtminstone några bra kandidater och underråd att visa upp redan vid detta tillfälle.
  - Uppföljning efter lanseringen, publicitet, plan för kandidatmobiliseringen.
  - Budget dels för verksamheten fram till lanseringen, dels från lanseringen fram till valdagen.
  - Annat?

- Partiet bildas rent juridiskt, alltså innan lanseringen, för det som ska lanseras är ett PVP, inte en plan att starta ett. Detta kan ske i smyg bortsett från att 1 500 namnunderskrifter behövs, vilket gör att planeringen inte kan vara helt hemlig. Å andra sidan är 1 500 personer inte fler än att de blivande rådsledamöterna kan rekrytera dem ur sina respektive bekantskapskretsar.

- Sponsorbidrag införskaffas för verksamheten fram till lanseringen. Sedan PVP väl lanserats kan sponsorbidrag begäras på lite annorlunda sätt, till exempel à la Britta tidigare i texten.
- Informationsplan utarbetas för PVPs verksamhet från lanseringen fram till valdagen.
- Lansering när förberedelserna är klara.
- Granskning och auktorisation av kandidater. Pressinformation inom relevant täckningsområde för varje auktoriserad kandidat.
- Fortlöpande möten och kontakter med och mellan förtroendepersonerna.
- Officiell start av valkampanjerna ett visst antal månader före valet.

Finns det någonting i valsystemet som skulle kunna förenkla och förbättra situationen för PVP?

Vi har bara kommit på en sak, och den är inte särskilt viktig. Ett minikrångel med det upplägg vi föreslår är att varje kandidat måste ha en egen lista. Det finns alltså ingen partilista. Skälet är att väljare som la en okryssad partilista i urnan med automatik skulle personrösta för den kandidat som stod högst på listan. Men PVP rangordnar inte sina kandidater. Och om PVP satte upp kandidater i bokstavsordning skulle Aant Abrahamsson ha en oförtjänt konkurrensfördel.

Självklart vore enklare om partiet kunde ställa upp alla kandidater på en gemensam lista. Om vi förslagsställare fick önska oss en ändring i vallagarna skulle det vara att röster i form av okryssade partivalsedlar skulle tillfalla inte första namnet, utan den kandidat som fått flest personröster (vars överskottsroster, det vill säga de röster som inte behövs för att ge vederbörande mandat, tillfaller nästa man och så vidare). En annan möjlighet, som inte är så bra, vore att lagstiftaren krävde personkryss på en valsedel för att den skulle gälla.

Rådet får ju diktatoriska befogenheter gentemot förtroendepersonerna. Förtroendepersonerna har inget att säga till om. Finns det inte ett demokratiskt underskott här?

Svar 1: Man har i alla fall kommit ur elden i askan.

Med dagens centralstyrda partivalssystem är det etter värre. Partiledningarna styr sina ledamöter i långt mindre detaljfrågor än vad Rådet någonsin skulle klara av. Rådet kan ju bara styra genom att ändra i partimanifestet medan dagens partiledningar bestämmer exakt i varje fråga hur knapparna ska tryckas.⁸

Svar 2: Problemet gäller inte medlems-PVP, bara stiftelse-PVP.

Om PVP har medlemmar och medlemmarna bestämmer vad partiet ska ha för uppfattning och detta binder kandidaterna råder god demokratisk ordning (även om man kan komma nära en konflikt med principen att medborgarna ska vara uppdragsgivare, i varje fall om medlemmarnas beslut gäller detaljfrågor snarare än övergripande politiska principer).

Om PVP är en stiftelse och Rådets dess sig själv förnyande stiftelse kan frågan eventuellt ha bäring. Man kan svara både ja och nej. Se svar 3 och 4.

Svar 3: Ja.

Det är sant att Rådet bestämmer över förtroendepersonerna. Man kan komma till rätta med detta genom att i stiftelsens stadgar införa en regel om att Rådet (sedan PVP bildats och blivit representerat i riksdagen, landstingen, kommunfullmäktige och Europaparlamentet) ska utses av partiets valda förtroendepersoner. Det kan gå till så att samtliga valda ombud inom partiet träffas på en stämma en gång om året och väljer nya

---

⁸ I tidningen Utsikt Mälardalen Nr 4 1999 finns ett vackert exempel. Jerzy Einhorn ombuds att berätta om när han lämnade riksdagen. Han förklarar att det skedde för att han inte tilläts rösta efter sin övertygelse i en hjärtefråga: "När jag tvingades att trycka på den gröna voteringsknappen och rösta ja till ett förslag om nedskärningar inom vården, ja, då var min karriär i riksdagen över, mitt förtroende var därmed förbrukat." Något liknande skulle inte kunna hända en förtroendeperson hos PVP.

Rådsledamöter. Fortfarande gäller dock principen att förtroendepersonerna inte får vara Rådsledamöter och vice versa.

Nackdelen med den ordningen är att förtroendepersonerna kan välja Rådsledamöter som ser för mycket till egenintressena hos förtroendepersonskåren. Förtroendepersonerna kan exempelvis vilja upphäva regeln om att antalet kandidater per valkrets ska vara obegränsat. De som väl fått mandat kan ju tänkas vilja begränsa den konkurrens de själva är utsatta för. (Man kan väl tänka sig ytligt bestickande argument av typen: "Inte nog med att vi ska konkurrera med andra partier, vi ska konkurrera med våra egna också!")

Svar 4: Nej

Rådet kan inte bestämma annat än de övergripande linjerna. Det är viktigt att partiet har en viss ideologisk stadga och inte ger efter för eventuell opportunist hos popularitetsjagande förtroendepersoner.

För övrigt har inget PVP monopol. Den förtroendeperson som inte trivs kan gå till ett annat PVP. Möjligheten att lämna partiet ger kandidaterna en stark ställning, framför allt om de är attraktiva politiker. Rådet aktar sig nog för att skrämja iväg sina främsta resurser. Se fotnot 6.

Vem betalar för tryckning av valsedlar?

Vallagen 6 kap. 7 §: Den centrala valmyndigheten förser på beställning varje parti med valsedlar till det antal partiet önskar.

Vallagen 6 kap. 8 §: Staten svarar för kostnaden för valsedlar till ett antal som motsvarar tre gånger antalet personer som har rösträtt i valkretsen för ett parti som deltar i riksdagsvalet, om partiet vid detta valår eller vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet. Detta gäller också ett parti som, utan att ha uppnått den angivna röstandelen, är eller genom valet blir representerat i riksdagen.

För val till övriga valda församlingar gäller att partiet ska få mandat för att få fria valsedlar.

Vi tar riksdagsvalet i Stockholms kommun som exempel. Där finns 545 000 röstberättigade. Det betyder att staten betalar för omkring 1,5 miljoner valsedlar om PVP kommer in i riksdagen. Med tio kandidater i valkretsen blir det 150 000 valsedlar per kandidat. Med 131 vallokaler blir det ungefär 1 150 valsedlar per kandidat och vallokal. Det räcker nog.

Men för att staten ska betala måste villkoren uppfyllas. Och i vilket fall som helst måste ett nytt parti lägga ut pengarna (för att sedan få återbetalning om det blir riksdagsmandat). Det innebär att kandidaterna får lägga ut för valsedlarna. Turligt nog är kostnaden näst intill försumbar om man jämför med alla andra kostnader en personvalskandidat ådrar sig (se Brittias budget), nämligen för närvarande 32 kronor per 1 000 valsedlar, totalt 48 000 kronor i valkretsen eller 4 800 kronor för var och en av de tio kandidaterna.

Var kan man få mer information om valsystemet i Sverige?

Se exempelvis Riksskatteverkets hemsida www.rsv.se/val.

Hur är det med ersättare och efterträdare?

Knivig fråga. Problem uppstår när det bara finns en kandidat per lista. Då saknas ju självklar ersättare om den valda kandidaten faller ifrån.

I en speciell men osannolik situation är problemet synnerligen allvarligt, nämligen om partiet får in alla sina nominerade kandidater i valkretsen. Då saknas ersättare och efterträdare helt och hållet om någon av förtroendepersonerna bryter lårbenshalsen eller dör.

I den mer sannolika situationen att partiet har nominerat kandidater som inte blir valda kan vi skilja på tre fall, fall A, fall B1 och fall B2. Utgångspunkten är att partiet har

nominerat fyra kandidater - Anders, Britta, Cecilia och David - som alla går till val på varsin valsedel och tre får mandat, nämligen Anders, Britta och Cecilia.

Fall A: Anders tröttnar på politiken och flyttar till Tahiti (eller dör eller försvinner permanent av annat skäl) mitt under valperioden.

Man räknar om valsedlarna och David kommer in som efterträdare.

Fall B1 och B2: Britta bryter lårbenshalsen (eller blir mammaledig eller försvinner tillfälligt av annat skäl).

I fall B1 har David fått tillräckligt med röster för att komma förbi personvalsspärren. Personvalsspärren är 8 procent vid riksdagsval och 5 procent vid kommunalval. Nu handlar det om riksdagsval. David fick 9 procent av det totala antalet röster som gavs för partiet. Han har passerat spärren och blir därigenom ersättare för Britta under hennes tillfälliga frånvaro.

I fall B2 har David inte lyckats passera personvalsspärren. Då blir han inte ersättare. Brittans plats får stå tom.

Inga ersättare? Det är väl ett dråpslag mot hela idén?

Inte alls. Det finns en lösning.

Skälet till att Anders, Britta och Cecilia eventuellt inte kan få någon ersättare (om David alltså inte passerat personvalsspärren) är att det inte finns mer än ett namn per valsedel. Men för att ersättare ska kunna utses räcker det med en enda valsedel med flera namn.

Lösningen är därför att de fyra kandidaterna gör varsin speciell valsedel där de skriver upp alla partiets kandidater i valkretsen. Britta sätter sig själv högst upp och kryssar för sitt namn och skriver därnedan Anders, Cecilias och Davids namn. De andra kandidaterna gör motsvarande. Därmed är ersättarfrågan löst.

Efterträdare kan de förstås alltid få så länge inte alla partiets kandidater fått mandat.

Måste man starta i stor skala? Går det inte att sätta igång ett PVP hemma i kommunen?

Det går alldeles utmärkt och blir förstås mycket enklare.

Vad händer om partiet får för många röster, alltså fler mandat än man har kandidater?

Sådana överskjutande mandat blir obemannade. Det kan på kort sikt verka slösaktigt, men får på längre sikt effekten att PVP inte behöver sakna bra kandidater.

Får PVPs kandidater ställa upp i mer än en valkrets?

Sådant förekommer idag. Partivalspartiernas kandidater kan förekomma på listor i flera valkretsar. Men detta förfarande är främmande för hela idén med personvalet. Tanken är ju att en förtroendeperson ska representera människorna i det område där hon har sina rötter. Partirådet bör därför inte nominera kandidater till mer än en valkrets.

Måste auktorisationen av förtroendepersoner gå till på precis det sättet som redovisas i texten, med vandelsprövning och allt?

Nej. Texten redovisar bara ett exempel.

Kan ett parti klara sig utan tydlig partiledare?

I vissa fall är det ett problem, till exempel i samband med partiledardebatter i TV. Där måste Rådet utse lämpliga språkrör för PVP (som naturligtvis inte behöver, eller ens bör, vara samma person varje gång). I övrigt tror vi inte att det behövs någon särskild partiledare i ett personvalparti. I USA har partierna inga ledare.

Hur ska man garantera att Riksdagen får en lämplig könsmässig, åldersmässig och etnisk sammansättning med det här personvalssystemet?

Det kan man inte garantera. Och ska inte. Folket är suveränt. Om folket vill skicka kvinnor och invandrare till Riksdagen är det folkets vilja. Om folket vill skicka medelålders infödda män till Riksdagen är det folkets vilja. I personvalssystemet finns ingen som kan överpröva folkets vilja. Det kallas demokrati.

Innebär inte upplägget att en rik person i praktiken kan köpa sig ett mandat?

Välj bland följande tre svar.

Jo. Skickliga reklamkampanjer är vana att manipulera folk. Likaväl som man kan skapa konstlade behov av prylar kan man skapa konstlade behov av någon viss politisk kandidat. Ju mer pengar kandidaten lägger ned, desto säkrare blir han vald.

Nej. Dåliga varor går inte att sälja ens med de mest storslagna reklamkampanjer. Ger man en tönt ett stort reklambidrag går det bara snabbare för väljarna att inse vad han är för skrot och korn.

Tja. En bra kandidat som disponerar över en stor kampanjkassa kan kanske lättare ta sig mandat än en bra kandidat med en liten kampanjkassa. Å andra sidan kan det stöta bort väljare om en kandidat lägger ned stötande mycket pengar. Kom ihåg att alla intäkter och utgifter som har samband med kampanjen är offentliga.

Personval betyder väl bara att erfarna och dugliga politiker ska slås ut av schlagersångare, idrottsstjärnor och andra kändisar?

Bakom frågan ligger föreställningen att vi får bättre politiker om partierna/partiledningarna är uppdragsgivare och huvudmän än om medborgarna är uppdragsgivare och huvudmän. Och bakom den föreställningen ligger tanken att medborgarna inte klarar av att välja sina egna ombud på ett klokt sätt. Det är den tanken som utmanas av personvalssystemet.

Politikerföraktet är ett tydligt tecken på att medborgarna anser att partierna har misslyckats med att få fram rätt kandidater.

Vad händer om det uppstår en krock mellan PVPs manifest och en stark opinion bland en förtroendepersons uppdragsgivare hemma i valkretsen?

Sådant kan förstås tänkas, till exempel att manifestet ogillar bidrag i princip, medan hemmaopinionen just i det här fallet gärna vill ha ett rejält bidrag.

En förtroendeperson måste inte lyda varje vink från huvudmännen. Om hon inte gillar hemmaopinionen kan hon argumentera för sin ståndpunkt. På så vis utvecklas demokratin. Resonemang om politiken förs då inte bara i de valda församlingarna, utan även med medborgarna.

Å andra sidan är det förstås klokt av en förtroendeperson att vika sig för starka hemmaopinioner, i varje fall om opinionerna är någorlunda rimliga. Om förtroendepersonen emellertid röstar på ett sätt som gravt kränker andan i PVPs manifest eller etiska kod kan hon förlora sin auktorisation. Men det kanske hon inte bryr sig om. För det första är hon ändå vald och sitter mandattiden ut. För det andra har hon möjligen blivit jättepulär hemma vilket öppnar möjligheterna för henne att ställa upp för något annat parti vars idéer ligger mer i linje med hemmaopinionens.

Kan en förtroendeperson för PVP även kandidera för något annat parti?

Man kan förstå varför någon eventuellt skulle vilja göra det. En kandidat för ett partivalsparti som anser sig stå för långt ned på listan vill kanske öka sina chanser att få mandat genom att ställa upp för PVP.

För PVPs del är det OK under förutsättning, naturligtvis, att kandidaten klarar Rådets granskning.

Däremot är det inte säkert att ursprungspartiet blir så förtjust. Det normala är att utesluta personer som vänstrar med konkurrerande partier.

Sedan är frågan hur väljarna uppfattar tilltaget. Det är inte uteslutet att kandidatens mandatchanser i själva verket minskar.

Bilaga 1: Partimanifest

Följande partimanifest har liberal prägel. Så måste det inte vara. Partimanifestet från ett miljöparti är rimligtvis mer miljöinriktat, från ett socialistiskt parti mer inriktat på statsingrepp etc. Ett personvalsparti har inte nödvändigtvis den ena eller den andra ideologin. Nedanstående text är därför bara ett exempel. Vad vi vill illustrera med exemplet är den abstraktionsgrad vi anser att ett personvalspartis manifest bör ha. Det bör inte binda kandidaterna för hårt samtidigt som det någorlunda tydligt markerar partiets och därmed kandidaternas ideologisk hemvist.

Vårt samhälle befinner sig i stark förändring. Den traditionella industrikapitalismen, som organiserades efter den tayloristiska principen att centralt placerade ingenjörer i företagets topp borde bestämma och arbetarna lyda, har tagit slut. I stället organiseras företagen efter en annan princip, som enklast kan sammanfattas med parollen "medarbetarna är den främsta resursen". Den nya människosynen är att medarbetarna (observera att det inte kallas "arbetare" längre, utan just "medarbetare"!) kan, vill och bör ta ett större eget ansvar.

Bakom dessa motsatta organisationsprinciper ligger motsatta människosyner. Taylorismens människosyn var att arbetarna inte var kompetenta nog att ta ett eget ansvar och att det därför blev bäst för dem om andra styrde över varje detalj i produktionen.

Den traditionella svenska modellen - vårt gamla sätt att organisera politiken och den offentliga sektorn - är formad med taylorismen och dess människosyn som förebild. Medborgarna antogs inte kunna fatta så bra beslut på egen hand. Deras välfärd skulle i stället dirigeras av centralt placerade ombud och experter i politiska församlingar och myndigheter. Mycket riktigt har detta också kallats "den sociala ingenjörskonsten". Folkhemmet och industrikapitalismen är i detta avseende samma andas barn.

Grundproblemet i svensk politik idag är att politikerna lever kvar med en människosyn som länge ansetts föråldrad i näringslivet. Det går inte i längden att ha en människosyn i arbetslivet och en annan i den politiska sfären och i den offentliga sektorn

Nu gäller det att forma en ny svensk modell baserad på moderna förhållanden, inte på den sortens relationer i arbetslivet och i samhället i övrigt som rådde för femtio år sedan. Här följer ett antal grunddrag i en ny svensk modell.

Positiv människosyn

Unga människor begriper inte de förmyndarattityder de möter från politikens sida, när de träder ut i samhället. Dagens politik säger dem att de ingenting begriper, inte förstår sitt eget bästa, att de måste tas om hand av stat och kommun. Eftersom de inte anses kunna ta ansvar för sitt yrkesval, sin försörjning och sin trygghet, måste stat och kommun lägga beslag på huvuddelen av deras resurser för att kunna ordna allt till det bästa för dem nu och i framtiden.

Denna negativa människosyn ligger bakom "folkhemmet". Folkhemmet är precis som andra hem: dess konstituerande drag är att det finns föräldrar och barn. I folkhemmet agerar politiker och centralt placerade experter föräldrar, medan medborgarna agerar barn. I de styrandes ögon är medborgarna barn som aldrig blir vuxna nog att kunna och vilja fatta egna beslut och ta eget ansvar.

Den starka staten förutsätter svaga medborgare. Starka och självständiga medborgare skapar ett starkt samhälle.

En lång erfarenhet visar, att framsteg och utveckling inte skapas av politiska beslut utan av enskilda människors initiativkraft och verksamhetslust. (Eller som Dorothy Parker uttryckte saken: "Var någonstans i våra parker och städer finns det statyer som rests för att hedra kommittéer?") När det offentligas tilltro till medborgarnas förmåga och vilja sviktar, stagnerar samhällsutvecklingen. De senaste 20-30 årens fortgående försvagning av det svenska samhället är ett tydligt varningstecken.

En primär uppgift inför framtiden är därför att ge makt och ansvar åt de enskilda medborgarna, att återupprätta deras värdighet som människor. Det gäller i alla situationer: familjeliv, kultur, företagande, arbetsliv. Just detta, den positiva människosynen, måste vara den gemensamma nämnaren för alla delar av det framtida samhället. En följd av denna människosyn är att strikta gränser måste dras för det offentligas möjligheter att tvångsvis ingripa i de enskilda medborgarnas liv.

Fördjupad demokrati

Förnyelsen av politiken är lika viktig som förnyelsen av ekonomin. Dagens medborgarförakt för politiken och dess institutioner är ovärdigt ett land och ett folk med ambitioner att tillhöra en internationell elit. Man blir inte bäst om man inte är stolt över sig själv. Förakt och splittring är motsatsen till självtillit och stolthet.

När en klyfta uppstår mellan medborgarna och politiken är det definitionsmässigt politiken som måste förändras, Medborgarstyret är demokratins väsen. Ett politiskt system som inte anpassar sig efter medborgarnas önskemål – eller till och med förnekar dem! – är till sin natur odemokratiskt.

Det finns två tolkningar av begreppet demokrati: en samhällscentrerad och en individcentrerad demokratiuppfattning.

- Den samhällscentrerade demokratitraditionen utgår från idén om ett suveränt folk och den enskildes roll endast som medlem i ett samhällskollektiv. Suveräniteten förutsätter ett centrum för makt. Folket har en kollektiv identitet. Det gemensamma bästa sätts i centrum. Den yttersta konsekvensen av detta synsätt är ett totalitärt styre.
- För den individcentrerade demokratitraditionen är utgångspunkten den suveräne individen som tar ansvar för sitt öde. Alla skall ha frihet att ordna sina egna förhållanden utifrån sina egna intressen och sitt eget samvete, utan för mycket inblandning av andra. Den privata sfären har företräde framför den offentliga. Frågan blir hur individer och minoriteter kan skydda sig mot kollektiva beslut. I sin förlängning kan denna princip urarta till anarki.

Inget av de två synsätten definierar ensamt demokrati. Det blir inte nödvändigtvis mer demokrati för att politiker bestämmer mer. Även den enskildes rättigheter ingår i demokratin. Det måste råda balans .

Den traditionella centralistiska svenska modellen har inte värnat tillräckligt om den balansen. Kollektivets rättigheter har alltid satts främst. Nu gäller det att åstadkomma en annorlunda avvägning. Medborgarna bör få ökat inflytande både över politiken och

över sina egna liv. I linje med denna inställning ligger också uppfattningen, att medborgarna har kompetens att delta i offentliga beslut. Denna uppfattning utgör för övrigt basen för folkstyret och de styrformer som bygger på allmänna val. De allmänna valen är meningslösa som instrument för ett verkligt folkstyre om inte väljarna är kompetenta och insiktsfulla.

Politiken måste komma närmare medborgarna. Makt skall flyttas från olika slags ombudsmän för medborgarna till medborgarna själva. Den som är myndig behöver inte så många förmyndare.

Entreprenörskap och dynamisk utveckling

Ett samhälle utan en inneboende dynamik är ett stillastående samhälle. Och ett stillastående samhälle är ett samhälle på nedgång. Detta illustreras av Sveriges utveckling från mitten av 1960-talet. Det var då, och kanske i särskild grad under 1970-talet, som staten genom lagstiftningsåtgärder, en galopperande skattepolitik och en inflationsbaserad utgiftspolitik underminerade mycket av dynamiken hos företagen och hos de enskilda medborgarna.

Förklaringen ligger i att staten hade låg tilltro till dynamiken hos företag och medborgare. Däremot antogs dynamiken finnas hos de experter och politiker som verkade i den offentliga förvaltningen.

Tanken var att allt skulle bli bättre om centralt placerade experter fick mer att säga till om - och, som en följd därav, medborgarna själva mindre att bestämma över. Och centralisering och maktkoncentration har vi också fått. Ett bra mått på den utvecklingen är den andel av bruttonationalprodukten som kontrolleras av politiker. Den andelen låg vid 25 procent vid andra världskrigets slut. När den svenska modellen nådde sin höjdpunkt kring år 1970 låg andelen strax över 40 procent. Sedan har det fortsatt uppåt till dagens nästan två tredjedelar.

Men samhället blir inte bättre av att så mycket makt ansamlas centralt. Politiker och centralt placerade experter är i verkligheten inte så överlägsna medborgarna när det gäller att fatta beslut om hur samhället ska vara arrangerat och medborgarnas tillvaro utformas. Vad staten åstadkom med sin politik var till slut att sticka käppar i hjulet för en utveckling som annars hade kunnat uppstå spontant.

När de av politiken skapade problemen blivit uppenbara har politikerna kastat sig över symptomen utan att fundera över vilka brister i samhället som ligger bakom. Resultatet är krav på hårdare skattekontroll, hårdare kontroll av arbetsgivare, hårdare kontroll av bidragstagare, ett närgånget snokande efter gömda förmögenhetstillgångar etc.

En ökad dynamik i samhället kan åstadkommas bara om man inser två saker. Den första insikten är att det är hos medborgarna som samhällets inneboende dynamik finns. Den andra insikten är, att staten eller andra offentliga organ inte i sig har någon inneboende dynamik men väl kan hindra eller stimulera dynamiken hos medborgarna.

Politiken måste inriktas på att avveckla regleringar som hindrar dynamiken. Den måste också anpassa övriga regleringar till behovet att stimulera medborgarnas inneboende dynamik.

Särskilt viktigt är att staten tar till vara den entreprenöranda som finns hos många medborgare. För närvarande ses de många små och medelstora entreprenörsföretagen enbart som framtida sysselsättningskapare. Men entreprenörskapet åstadkommer inte bara sysselsättning, utan framföra allt välstånd och välfärd. De små företagen kan utvecklas till nya stora företag. Det är ofta genom etablerandet av småföretag som tekniska, medicinska och andra innovationer utvecklas och förs ut på marknaden. Entreprenörföretagen representerar alltså en omistlig dynamisk faktor för ett samhälles utveckling.

Det är viktigt att komma ihåg att entreprenörskap behövs inte bara i näringslivet. Företagsamhet är en mänsklig egenskap som behövs minst lika mycket i ideella organisationer, kommunala skolor, fackföreningar och andra samfälligheter som i företagen. Företagsamma människor driver utvecklingen framåt överallt.

Personlig frihet och personligt ansvar

Ett samhälle som inte bygger på personlig frihet för medborgarna är inte demokratiskt. Denna sanning återspeglas i *Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna*. Dessa ligger till grund för motsvarande bestämmelser i 2 kap regeringsformen där varje medborgare tillförsäkras yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet.

Endast den *personliga friheten* utgör garanti för att medborgarna utvecklas till aktiva och initiativrika människor.

Regeringsformens rättighetskatalog bör utvidgas på en del centrala punkter, t ex genom införande av näringsfrihet och förstärkt äganderättsskydd.

Den personliga friheten ökar också om medborgarna ges rätten att själv välja leverantör när de utnyttjar skattefinansierade tjänster, t ex undervisning och sjukvård.

Det *personliga ansvaret* är frihetens andra sida. Demokrati förutsätter medborgare som inte bara vill utan också kan ta personligt ansvar. Ett långvarigt beroende av statliga bidrag tär på medborgarnas initiativförmåga och minskar deras inneboende dynamik. När staten vill "lägga livet till rätta" för medborgarna riskerar den att skapa "inlärđ hjälplöshet".

Detta synsätt bör prägla alla offentliga åtgärder som berör de enskilda medborgarna. Det primära ansvaret för medborgarnas väl och ve bör vila på dem själva. Det allmännas ansvar bör inträda först när det personliga ansvaret har nått vägs ände, en situation som kan ha fysiska eller psykiska orsaker eller bero på ekonomiska eller andra omständigheter som den enskilde saknar möjligheter att hantera på egen hand. Detta brukar kallas *subsidiaritetsprincipen*.

Fri konkurrens

Högst hälften av den samlade årliga produktionen av varor och tjänster i Sverige är konkurrensutsatt. Resten är behäftad med olika typer av konkurrenshämmande arrangemang (monopol, oligopol etc).

Det är ofta omvittnat, att den viktigaste faktorn för höjd produktivitet och för förnyelse är konkurrensen. Den bristande konkurrensen är därför dyr för det svenska samhället.

Det som först faller i ögonen är den offentliga sektorns, framför allt landstingens och kommunernas, faktiska monopol på all skattefinansierad service till medborgarna. Historiskt kan goda skäl ha funnits för denna ordning. Så länge centralt placerade, vetenskapligt skolade experter ansågs sitta inne med de rätta svaren var det naturligt att

enhetliga, centralstyrda lösningar utvecklades för allting från bostadsbyggande till barnomsorg.

Utvecklingen har emellertid lett till att stora byråkratier har skapats för att tillgodose de växande kraven på service. Det utmärkande för byråkratier är att de efter hand blir mer och mer ineffektiva. Den offentliga skattefinansierade servicen har därför blivit mer kostsam än nödvändigt. Därtill kommer att monopol har visat sig utgöra en spärr mot förnyelse. Den offentliga servicen bör därför konkurrensutsättas.

Även inom näringslivet har omfattande faktiska monopol skapats, ofta med statlig medverkan. Det gäller exempelvis bygg- och bostadssektorn, stora delar av livsmedelsproduktionen, sjukvården och arbetsmarknaden.

Svårigheterna att bryta monopolen har i mycket att göra med de starka intresseorganisationer som försvarar monopolen. En första åtgärd bör därför vara att undanröja den utomordentligt starka ställning som organisationerna tillerkänts i lagstiftningen.

Lika möjligheter för alla

En utgångspunkt för begreppet demokrati är att alla samhällsmedlemmar är lika kvalificerade att fatta beslut om samhällets styrelse. Därav kravet på allmän och lika rösträtt för medborgarna vid allmänna val.

När människorna fritt och på eget ansvar kan utveckla sin skaparkraft blir samhället starkt. "En stats värde bestäms i längden av värdet hos dess medborgare", sa filosofen John Stuart Mill. Med en stark stat som både styr och tar hand om människorna i de flesta livssituationer får vi ett svagt samhälle. 1990-talet har på ett ganska brutalt sätt blottlagt hur den starka staten har försvagat samhället.

Människor är olika, med olika förutsättningar fysiskt, psykiskt och intellektuellt, med skilda uppfattningar om det värdefulla i livet och med skilda mål för sin utveckling. Alla försök att stöpa människorna i enhetliga former är därför dömda att misslyckas. Försöken under de senaste decennierna att ändå åstadkomma detta utgör ett kraftfullt och ibland tragiskt bevis.

Däremot bör politiken sträva efter att såvitt möjligt ge alla *lika förutsättningar* att realisera de mål de sätter för sitt liv. I viss mån kan det ske genom generella åtgärder. Alla bör från början tillförsäkras basresurser för sina livsprojekt. Alla bör sålunda ha tillgång till utbildning på lika villkor, dvs kvalificerade utbildningsanstalter och ekonomiska möjligheter att utnyttja anstalterna. Alla bör ha tillgång till sjukvård på lika villkor, kvalitativt och ekonomiskt. Alla bör vara försäkrade mot att lida nöd i situationer som drabbar dem utan egen förskyllan, t ex vid sjukdom, arbetslöshet och ålderdom.

Hur medborgarnas liv sedan kommer att gestalta sig blir beroende av de enskildas önskemål och av hur väl de enskilda människorna vill och kan förvalta sina givna eller tilldelade förutsättningar.

Socialt ansvar

Ett gott samhälle värnar om dem som har det svårt och som av ödet berövats möjligheterna att ta hand om sig själva. Bergspredikans maningar gäller fortfarande med samma kraft som för 2000 år sedan. I det goda samhället är omtanken om nästan parallell med ambitionen att stå på egna ben och ta ansvar för sig själv.

I enlighet härmed bör vi alla gemensamt ta ansvar, inte minst ekonomiskt ansvar, för alla dem som på grund av fysiska eller psykiska handikapp eller av andra omständigheter, som den enskilde inte råder över, befinner sig i situationer som de inte av egen kraft kan göra så mycket åt. Stödet till dessa grupper bör dessutom vara så generöst att det ger kompensation fullt ut för deras i jämförelse med andra grupper bristande förutsättningar.

Problemet i dag är att det allmänna gjort omfattande generella ekonomiska åtaganden gentemot breda grupper medborgare med goda förutsättningar att stå på egna ben. Dessa stora och växande försörjningslöften har tagit i anspråk så stora delar av de offentliga budgeterna att det inte har blivit tillräckligt över för att ge kompensation för de verkligt behövande på en rimlig nivå. Dessutom är det i hög grad osäkert, om det allmänna kommer att kunna uppfylla sina åtaganden i tider med lågkonjunktur eller rent av depression. Det var inte fallet under 1990-talets depression, och någon förändring av utgiftsstrukturen har inte skett sedan dess.

Det är inte bara handikappgrupper som har missgynnats av de omfattande generella försörjningslöften. Även låginkomsttagare drabbas av extremt höga skatter och blir därför beroende av bidrag. När det allmänna inte kan fullgöra sina försörjningsåtaganden, drabbar det i första hand de bidragsberoende. Med bibehållen hög beskattning saknar de möjlighet att själva kompensera sig för uteblivna bidrag. Det moraliska i att behandla medborgarna på detta sätt kan starkt ifrågasättas.

I ett välfärdssamhälle inför det tjugonde århundradet bör det vara en uppgift för det allmänna att ansvara för att ingen medborgare lider nöd. Det innebär dock inte att det allmänna har ansvar för de enskilda medborgarnas inkomster. Generella trygghetssystem gällande alla bör därför ge en skattefinansierad grundtrygghet lika för alla.

Med dessa förutsättningar för det allmännas ekonomiska sociala ansvar bereds utrymme för ett väsentligt utökat stöd till de särskilt utsatta och mest behövande grupperna som t ex de fysiskt och psykiskt handikappade. Det är ett adelsmärke för ett samhälle att dessa grupper får möjlighet att leva ett lika meningsfullt liv som befolkningen i övrigt.

Bilaga 2: Etisk kod för PVPs förtroendepersoner

Vi erbjuder två varianter, Alt 1 och Alt 2.

Alt 1 Förtroendepersons försäkran

Ideologisk värdegrund

Jag står för de politiska värderingar och åsikter som redovisas i partiets manifest. Jag avser att hålla mig till den grunden, utveckla den och sprida idéer som står i samklang med den.

Sanning

Jag ska alltid tala sanning i politiska frågor. Jag ska redovisa såväl mina egna som andras politiska budskap så ärligt jag kan. Att medvetet och i agitatoriskt syfte försöka vilseleda medborgarna genom smutskastning (av andra och deras idéer) eller

skönmålning (av egna idéer) är ett brott mot det grundläggande sanningskrav som gäller för PVPs förtroendepersoner.

God vandel

Som väljarnas representant i gemensamma viktiga angelägenheter måste jag personligen uppträda med moralisk mognad. God vandel i livets alla skeden är avgörande för väljarnas förtroende och en viktig ledstjärna för PVPs förtroendepersoner.

Någon öppenhet om rent personliga förhållanden är däremot varken nödvändig eller önskvärd. Även som förtroendeperson har jag rätt till ett privat liv utanför offentligheten.

Jämlikhet

Väljarna är mina huvudmän och uppdragsgivare. Förtroendepersoner inom PVP är medborgarnas jämlikar och får aldrig etablera sig som avgränsad politisk elit eller politisk klass.

Min uppgift som förtroendeperson ska alltid vara att skapa bra betingelser för att medborgarna ska kunna bygga landet och sin egen tillvaro. Min verksamhet får aldrig inriktas på att skapa goda levnadsvillkor för politiker inom det egna eller andra partier.

Jag avsvär mig alla förmåner, gräddfiler och sinekurer. Jag ska ej heller verka för att andra politiker erhåller positiv särbehandling. Jag motarbetar aktivt det etablerade förläningssystemet, där attraktiva jobb delas ut som tack till avgående politiker.

Öppenhet

Jag kommer fortlöpande att öppet redovisa alla ekonomiska förhållanden i anslutning till mitt politiska uppdrag. Alla ersättningar jag erhållit i eller för min politiska gärning offentliggörs liksom de utgifter som bestrids med dessa medel. Redovisning av detta, inklusive revisors revisionsberättelse, finns på Internet.

Alt 2 PVPs nio etiska bud

1. *Människors lika värde är politikens grund*

PVPs kandidater stödjer den grundläggande humanistiska föreställningen om människors lika värde. Alla människor oavsett kön, ras, religion, duktighet, produktiv förmåga eller läggning i övrigt har ett oändligt och ograderbart människovärde. Det är politikens utgångspunkt och demokratins bas. Detta värde ställer krav på vilka politiska förslag och meningsyttringar som PVPs kandidater ställer sig bakom. Det är den humanistiska värdebaser för PVP.

2. Offentlighet, likabehandling, förutsägbarhet och rättssäkerhet är statens etiska grund

Offentlighet, likabehandling, förutsägbarhet och rättssäkerhet är de fyra grundläggande etiska värdena för den offentliga maktens relation till medborgarna. Dessa värden skall PVPs kandidater i sitt politiska agerandet honorera som överordnade värden när stat och myndigheter ytterst med tvångsmakt styr genom enhetliga majoritetsbeslut i parlament och fullmäktigeförsamlingar. Det är PVPs grundläggande etiska värden för statens relation till medborgarna.

3. Staten skall respektera individernas rätt till liv och egendom

PVPs kandidater honorerar också värdet att politiken begränsas till de viktiga gemensamma frågor för medborgarnas framtid som kräver tvångsmakt. Medborgarna har rätt att tycka och tänka vad de vill, yttrande- och opinionsfrihet. Individerna har också rätt att själva förfoga över sitt liv och egendom liksom frukterna av sitt eget arbete. Detta får endast partiellt inskränkas när det krävs för viktiga gemensamma ändamål. PVPs kandidater iakttar varsamhet med att använda statens tvångsmakt för att påtvinga individer levnadssätt de själva inte önskar, liksom att tvångsvis beslagta frukterna av deras egna arbetsinsatser. Denna demokratiska värdegrund hos PVP markerar avståndstagandet mot totalitära synsätt.

4. Stödjer värdegrunden i vårt politiska manifest

PVPs kandidater hämtar sin värdegrund i vårt politiska manifest. Den grunden respekterar man, utvecklar och sprider idémässigt. Det är den politiska värdegrunden för PVPs kandidater.

5. Medborgarnas tjänare och jämlike förtroendemän

För att vara en god representant för väljarna krävs en värdemässig och tankemässig resning hos PVPs kandidater. De skall ändå vara jämlikar utan att vara eller få bli en avgränsad politisk elit. Politiska kandidater inom PVP är alltid representanter och tjänare för sina väljare och blir aldrig en del av en politisk klass. Den främste bland jämlikar är den personliga grunden för politikerrollen i PVP och det är väljarna som är ens jämlikar. PVPs kandidater är till sin inställning värdemässigt medborgarnas tjänare.

6. Politikens mål är medborgarnas betingelser inte politikernas

PVPs kandidater anser att politikens mål är bra betingelser för medborgarna att forma sina egna liv och tillsammans bygga landet i personlig, social och ekonomisk mening. Politikens mål är aldrig goda villkor för politiker inom de egna partiet eller inom andra partier. PVPs kandidater grundläggande värde är medborgarnytta och inte egennytta.

7. Sanning och uppriktighet i alla politiska frågor

PVPs kandidater skall alltid tala sanning i politiska frågor. De skall medvetet försöka framställa förhållanden och politiska förslag på det sätt som man själv uppfattar att det är. Det gäller både egna och andras politiska förslag. Att medvetet i agitatoriskt syfte försöka få andra att tro att det förhåller sig på ett sätt man själv tror är osant är ett orätt för PVPs kandidater. Det bryter mot det grundläggande värdet sanning och uppriktighet hos PVP.

8. Öppenhet om ekonomiska förhållanden och andra roller i relation till väljarna.

PVPs kandidater redovisar öppet och tydligt alla ekonomiska förhållanden i anslutning till politiska uppdrag. Kandidatens alla ersättningar från fysiska och juridiska personer skall redovisas. Medlemskap och roller i olika ideella organisationer redovisas också öppet. Öppenhet om ekonomisk förhållanden och ideell anknytning ingår i PVPs grundläggande värden.

9. God personlig vandel med rätt till ett privatliv

PVPs kandidater uppträder också personligt på ett moraliskt moget vis. Någon öppenhet om rent personliga förhållanden är däremot varken nödvändig eller önskvärd. PVPs kandidater har rätt till ett personligt liv utanför offentligheten. God vandel i livets alla skeden är ändå avgörande för förtroende från väljarna när man skall representera dem i gemensamma viktiga angelägenheter. God personlig vandel är ett grundläggande värde för PVPs kandidater.